

EDEBİYAT

MÜJGÂN CUNBUR * VE İSMAİL PARLATIR **

Edebiyat başlıca millî kültür unsurlarından biridir ve bir milletin geçmişte yaşamış, bugün yaşamakta olan ve gelecek kuşaklarını birbirlerine, süreklilik bilinci kazandırarak, bağlayan bir köprü sayılması bakımından edebiyatın diğer kültür unsurları arasında değerli ve önemli bir yeri vardır. Çünkü diğer kültür eserleri yanında, edebî eserlerin de yer alması, bir milletin var oluşunda başlıca etken ve tarih boyu sürekliliğinin en güçlü temeli, en büyük güvencesidir. Bu bakımdan dünya milletleri, diğer kültür değerleri arasında edebî eserlerine de çok seçkin bir yer ayırırlar. Hattâ edebiyatı, insan, toplum, millet, bütün bir insanlık ve varlık âlemini en geniş, en zengin ve en renkli bir biçimde içine alması bakımından kültürün ta kendisi sayan yetkililer de vardır. Ancak edebiyat, hiç şüphesiz, en etkili ve sürekli bir kültür taşıyıcı olduğu kadar, başlı başına bir kültür unsurudur.

Duygu ve düşünceyi geliştirip biçimlendiren, güzelleştiren bir kültür unsuru olarak edebiyat, dili de kurallarıyla tesbit eder, geliştirip yaygınlaştırır, güzelleştirip zenginleştirir; denilebilir ki o, dili canlı tutan, renkli kılan başlıca vasıtaadır.

Konunun yetkililerince edebiyat “Dil-edebiyat-millî hayat arasındaki karşılıklı derin tesir ve sıkı münasebetler dolayısı ile bir milleti yaşatan, onun geçmişine olduğu gibi bugününe ve geleceğine de şekil veren edebî değerler, ancak edebî eserler vasıtasıyla yaşar ve nesillere intikal eder. Onun içindir ki bir millî varlık hazinesi olan edebî eserlerin bilerek, anlayarak, düşünerek, severek korunması, yaşatılması, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi millet olmanın şuuruna varmak, milliyet duygusuna erişmek demektir. Milletlerin karakterleri, millî dilden edebiyata geçen millî ruhta mündemiçtir tarzında yorumlanmıştır.”

Millet için gerekli her hususa dikkatleri çeken Atatürk, edebiyatı şöyle tanımlar ve onu güzel sanatlar arasında kabul eder:

* Dr., Yazma Eserler Uzmanı.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi.

“Edebiyat denildiği zaman şu anlaşılır: Söz ve mânayı, yani insan di-
mağında yer eden, her türlü bilgileri ve insan karakterinin en büyük duy-
gularını, bunları dinleyenleri veya okuyanları, çok alâkalı kılacak surette
söylemek ve yazmak sanatı. Bunun içindir ki, edebiyat, ister nesir halinde
olsun, ister nazım şeklinde olsun, tıpkı resim gibi, heykeltraşlık gibi bil-
hassa musiki gibi, güzel sanatlardan sayılagelmektedir.”

Bu cümlelerden sonra da edebiyatın amacını çizer ki bu daha çok
hamasî bir edebiyat anlayışı ve zevkidir:

“Beşeriyette en müsbet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan ha-
yatla ve kanla karşılaşmak kendileri için alında yazılı olan askerlik gibi
yüksek bir idealist meslek dahi, kendini içinde bulunduğu topluma anla-
tabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabil-
mek için uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve nihayet fedakâr ve kahra-
man yapıcı vasıtayı edebiyatta bulur.”

Atatürk'ün bundan sonraki cümlesi konumuz bakımından düşündü-
rücü ve önemlidir:

“Bu itibarla, edebiyatın her insan cemiyeti ve bu cemiyetin hal ve is-
tikbalini koruyan ve koruyacak olan, her teşekkül için, en esaslı terbiye
vasıtalarından biri olduğu kolaylıkla anlaşılır.”

Edebiyatın gelecek nesilleri eğitici, yetiştirici vasfı konunun önemini
daha da artırmaktadır.

1. DURUM

Edebiyat, geniş anlamıyla yazıya geçmiş düşünce, duygu ve hayâl
ürünlerinin eserlerini içine almaktadır. Basit kalem denemelerinden uzun
araştırmalara dayalı bilimsel eserlere kadar yazıya geçmiş her ürün edebi-
yatın kapsamı içinde değerlendirilmektedir.

Öncelikle şunu belirtelim ki biz burada edebiyatın dar anlamındaki
yönünü, sanat ve estetik kaygı taşıyan ürünlerini ve bunların kültüre sağ-
ladığı ya da sağlaması gereken katkılarını değerlendireceğiz. Bu durumu
gözden geçirirken konuya şu alt başlıklarda yaklaşmayı uygun gördük:

1.1. EDEBİYATIN UNSURLARI

Edebiyatın unsurlarını edebî türlere göre şöyle sıralayabiliriz: 1. Şiir
2. Hikâye ve Roman 3. Tiyatro Eserleri 4. Deneme 5. Mektup ve Hatıra
6. Hitabet 7. Mizah ve Hiciv 8. Kitabe ve benzeri 9. Edebiyat Tarihi ve
Tenkit.

Bunlara yazma ve konuşma sanatı da eklenebilir. Millet olarak geçmişten bu güne ister yazılı, ister sözlü olsun manzum deyişlere düşkünüz. Bu millî özelliğimizi, eski bilim adamları da keşfetmişler, tarihî, dinî bir çok kitaplar yanında, hattâ tıp ve yıldız bilimle ilgili eserleri bile manzum olarak yazmış veya dilimize çevirmişlerdir. Bu bakımdan edebiyatımızda şiir başlıca unsuru oluşturmuştur.

Türk şiiri, kullanılan vezne göre heceyle, aruzla veya serbest vezinle yazılan şiirler diye ayrıldığı gibi, nazım şekillerine göre de dörtlük, koşug, sagu, ilâhî; divan edebiyatı döneminde, gazel, kaside, mesnevî, rubâî, tuyug, musammatlar (murabba, muhammes, müseddes, müsebba, müsemmen, muaşşer, terbi, tahmis, tesdis, taştir v.d.), terci-i bend ve terki-i bend, müstezad, kıt'a, şarkı, beyit, müfret, lûgaz, muammâ; halk edebiyatında mâni, koşma, destan, varsağı, semâî, divânî, kalenderî, türkû, satranç, selis, vezn-i âher; yenileşme döneminde sone, ottova-rima, terza-rima, serbest müstezad, serbest nazım vb. adlar almıştır. Konularına göre yine Türk şiiri aşk ve duygu, kahramanlık ve heyecan, öğretici, tabiat şiirleri, halk edebiyatındaki adlandırılışları ile güzelleme, taşlama, yiğitleme veya koçaklama, türkmanî, ağıt vb. türlerde ayrılmıştır. Bu ayrılımda konular ve vezinler de rol oynar. Nitekim örnek olarak kasideler işledikleri konuya göre "tevhid, münacaat, naat, medhiye, fahriye, hicviye" ve nesiplerindeki konuya göre "bahariye, şitâiyye, ramazâniye, mirâciye, rahşiyye" gibi adlar alırlardı.

Bir olayı konu alan mesnevîler ve halk hikâyeleri roman ve hikâyemizin temelini oluştururlar. Bu türü de aşk ve duygu romanları, macera romanları, psikolojik, toplumsal, tarihî ve polisiye romanlar diye bölümlemek mümkündür.

Türk tiyatrosunda piyesler, trajedi, dram, komedi, bu son ikisinin karşımı melodram yanında okul ve çocuk piyesleri gibi değişik adlandırmalar söz konusudur.

Denemeye, makale, fıkra ve mensur şiirleri de ekleyebiliriz.

Edebiyat tarihine kişileri inceleyen monografik eserler yanında edebiyatımızda çeşitli akımları, belirli konuları işleyen daha genel eserler de dahildir.

1.2. TÜRK EDEBİYATININ TARİHİ GELİŞİMİ

Türk edebiyatının, ilk Türkçe yazılı buluntulardan bugüne kadar bin iki yüz yılı aşkın bir geçmişi vardır. Yazılı edebiyatın öncesinde uzun bir

sözlü edebiyat dönemi olduğu da bir gerçek. Çünkü Orhun Yazıtlarında tesbit edilen manzum parçalardan Türk yazı dilinin şiir dili olarak o çağın beş altı yüz yıl öncesine dayanan bir geçmişi bulunduğunu dil bilimcileri sürmektedirler.

Sözlü edebiyat dönemine destan devri de denilmektedir. Bilindiği üzere destanlar, bir bakıma, millî tarihin halk gözüyle görülüp halk ruhuyla duyulan ve halk hayalinde masallaşmış başlangıcı sayılırlar. Gerek bu bakımdan gerekse milletlerin inanç, erdem ve millî kahramanlıklarını hikâye etmeleriyle destanlar millî kültür için çok değerli ürünlerdir. Türklerin yaradılış, Alp Er-Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Göktürk, Ergenekon destanları, Dokuz Oğuz ve On Uygur Türklerinin türeyiş efsaneleri, göç destanı, Maniheizmin kabulü menkıbesi gibi destanları daha sonraki yüzyıllarda Dede Korkut Oğuznameleri, Manas, Edige Bey ve Köroğlu destanları izler. Bütün bu zengin mitoloji ürünlerimiz eski Türk inanışlarını, millî, estetik ve tarihî unsurlarıyla Türk tarihinin eskiliğini ve zenginliğini verirler.

Sözlü destan geleneğinde şiirin önemli bir yeri vardır. İlk Türk şairlerine “şaman, baksı, ozan ve oyun” denildiği, bunların çoğunca kopuz adı verilen bir saz çaldıkları bilinmektedir. Bu bakımdan edebiyat, başlangıçta folklor ve musiki ile kaynaşık olarak bulunduğu gibi ilk şiirlerin konu kaynağı da genellikle dine dayanmaktadır. Sazla ve ahenkli bir sesle sığır töreni, şölen ve yuğlarda söylenen bu ilk şiirlerin başlarında, sonradan aliterasyon denilen bir ses benzerliği bulunması başlıca özelliktir. Bu ilk dönem şiirleri ilâhiler, destanlar, avları ve şölenleri coşturan koşuglar ve yuğlarda söylenen sagular (=ağıtlar)dır.

Bilinen ilk Türkçe şiir M.Ö. 119 yılında Hunların kaybettikleri bir toprak için söylenmiş bir ağıttır ve dörtlük şeklindedir.

Göktürk kitabelerindeki şiirler ise 4+3 lük hece vezniyledir. İlk Türk şairi Yolluğ Tigin’in adına bu eserde raslanmaktadır.

Uygur döneminde Tanrıyı öven ilâhilerden birinde geçen şair adı ise Aprınçur Tigin’dir. Bu şair aşk şiirleri de söylemiştir.

Edebiyatımızda kitabe türünün ilk ürünlerinin, M.Ö. Dördüncü Yüzyılda yazılmış Tiyanşan’daki yazıtlar olduğu söylenmekte, Hun hakanı Mete’nin M.Ö. İkinci yüzyıla tarihlenen mektuplarından söz edilmektedir. Yenisey’deki yazıtların M.S. Beşinci yüzyıla ait olduğu bildirilmektedir. Göktürk kitabelerinden ilki 720 tarihlidir. Bilge Kağan anıtının dikilişi ise 735 yılındadır. Bu kitabelerde bir destan ifadesi vardır.

Uygur Türklerinin Maniheizmi kabulüyle Sağd yazısı kullanılmaya başlanmış, Maniheizme ait metinler bu yazıyla yazılmıştır. Turfan kazılarında Mani diniyle ilgili Türkçe ilâhiler, efsaneler, Mani kozmogonisine ait metinler bulunmuştur. Aslı Sanskritçe olup Çince dilimize aktarılan “Altun Yaruk”la “Sekiz Yüklemek” ise Budizmle ilgili kısmen edebî metinlerdir. Ayrıca *Kalyanam Kara-Papam Kara* hikâyesi, eski Turfan şarkıları da Uygurlardan kalma eserlerdir.

Türklerin İslâmiyeti kabulüyle Türk edebiyatında yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin ilk doruk eseri *Kutadgu-Bilig*'dir.

Karahanlılar devrinde Balasagunlu Yusuf Has Hacib tarafından yazılan bu eser, 6645 beyitlik bir mesnevîdir. İçinde ayrıca 173 dörtlük, sonunda üç parça kaside tarzında yazılmış şiir vardır. Bunlar, Türk edebiyatının geleneksel dörtlüğü ile yeni kazanılan nazım şekillerinin birlikte kullanıldığının bir delilidir.

Kişi olarak ve toplum halinde yaşayan insanların dünya ve ahirette mutluluğa erme yollarını öğreten bu eser bir ahlâk kitabı, bir siyasetnâme, kısacası devlet olabilmek bilgisidir. Aruz vezniyle yazılan bu eserde yer yer güçlü bir ahenk görülür ki bunda iç kafiyelerin rolü büyüktür.

Onbirinci Yüzyılda Orta Asya Türk halk edebiyatından bazı örnekleri içine alması bakımından, bir sözlük olmasına rağmen *Divanü Lugati't-Türk* ün edebiyatımız için önemi büyüktür. Bu sözlükte ata sözleri, halk deyimleri yanında koşug, sagu ve destanlardan alınma parçalar vardır. Bu arada Çuçu adlı bir Türk ozanından da söz edilmektedir.

Dokuzuncu ve Onuncu Yüzyıllarda oluşan Satuk Bugra Han destanı, Onbirinci ve Onikinci Yüzyıllarda Kırgız Türklerinin Manas destanı, Onüçüncü Yüzyılda da “Çingiz-nâme” adıyla da tanınan Cengiz destanı izler.

Yine Onikinci Yüzyılda Yükneklî Edib Ahmed'in *Atabetü'l-Hakayık* i yazılmıştır. İç bölümlenmeleriyle klâsik mesnevî tarzının edebiyatımızda başlangıcı sayılabilecek bir eser olan bu kitap, başta 40 beyitlik bir gazelden sonra 104 dörtlükten meydana gelmiştir. Manzum bir dinî ahlâk kitabıdır.

Onikinci Yüzyılda Orta Asya Türk edebiyatında önemli bir şair Ahmed Yesevî(öl. 1166)dir. Onun *Divan-ı Hikmet* i edebiyatımızda hikmet çığırını açmıştır. Hikmetler geleneksel Türk dörtlüğüyle yazılmıştır. Tasavvuf akımının yayılmasında Ahmed Yesevî'nin etkisi Anadolu'ya kadar yayılmış, Yunus Emre gibi bir büyük şairin yetişmesinde rol oynamıştır.

Tasavvuf edebiyatının bu yüzyıldaki ikinci adı Hakîm Süleyman Ata'dır. Kıymetli bir kaynak olan *Bakırgan Kitabı* hda hikmetleri toplamıştır.

Onüçüncü Yüzyıldan başlayarak Türk edebiyatı üç bölgede üç ayrı lehçede yani Oğuz, Azerî ve Çağatay lehçelerinde eser vererek üç kolda gelişir. Yine bu yüzyıldan başlayarak bütün kaideleriyle Divan Edebiyatı denilen ve yedi yüzyıl süren bir edebiyat dönemi başlar. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisi edebiyat kaidelerinde olduğu kadar dilde de görülür. İlk dönemlerde şair ve yazarlar sanki kişiliklerini kabul ettirmek için eserlerinin bazen hepsini, bazen bir kısmını Fars diliyle yazarlar. Arada Arapça yazarlar da vardır. Asıl Türkçe, özellikle Anadolu'da üç dilin oluşturduğu Osmanlıca denilen karmaşık bir dil haline gelir.

Hakaniye, Oğuz ve Kıpçak lehçe özelliklerine rastlanan Ali'nin *Yusuf ve Züleyha*'sı bu dönemin ilk eserlerindedir; 1232 tarihli bu eser, hikmetler gibi dörtlüklerle yazılmıştır. Aynı yüzyılda Haliloğlu adlı bir şair de *Kıssa-i Yusuf* adlı bir manzum eser yazmıştır.

Onüçüncü Yüzyılda özellikle *Mesnevî*'si dünya klâsikleri arasında yer alan Mevlâna Celâleddin yetişmiştir. Arada Türkçe kelime, ibare ve beyitlerin de yer aldığı eserleri Farsça yazılmıştır. Ancak Mevlâna'nın etkisi Divan Edebiyatımızda ve özellikle Tasavvufi Halk Edebiyatında yüzyıllar boyu devam etmiştir. Oğlu Sultan Velet, torunu Ulu Ârif Çelebi Mevlâna çığının ilk izleyenleridir.

Bu yüzyılda Anadolu Türkçesinin ilk şairleri Ahmed Fakih *Çarhnâme*'siyle, Seyyad Hamza şiirleriyle birlikte *Yusuf ve Züleyha*' mesnevisiyle, Hoca Dehhanî ise dinî olmayan şiirleriyle tanınmıştır.

Asıl Onüçüncü Yüzyıl sonu ve Ondördüncü Yüzyıl başında Türkçeye edebiyat dili ve şiir dili olma vasfını kazandıran Türk edebiyatının en büyük şairi Yunus Emre yetişmiştir. Türk halk ve Türk tasavvufi halk edebiyatlarının kuruluş ve gelişmesinde etkisi son yüzyıla kadar sürmüştür. Divan edebiyatındaki etkileri şiirlerine yazılan nazirelerden anlaşılmaktadır. Bir Türk klâsiği olan divanı ve *Risâletü'n-nushiyye*'si bilinen eserleridir. Yunus Emre'yi izleyen ve aynı adı taşıyan bazı şairler edebiyatımızda Yunus çağır ve geleneğini başlatıp sürdürmüşlerdir.

Ondördüncü Yüzyıl Anadolu edebiyatında Fars edebiyatının etki ve nüfuzu kesinleşmiş gibidir. Ancak bu yüzyıl Anadolu şair ve ediplerinin duygu ve düşüncelerini Türkçeyle dile getirebilme bilincine olgunluğuna

eriştikleri bir dönemdir. Bu dönemde edebiyat henüz ilkel, basit, fakat samimîdir. Yüzyılın en tanınmış şairlerinden Gülşehrî, ilk eseri *Felek-nâme*'yi Farsça yazmış, asıl tanınmış eseri *Mantıku't-tayrî* Farsçadan genişletip değiştirerek dilimize çevirmiş, eserin sonunda da Arapçadan daha güzel bir dille bu eseri oluşturduğu için övünmüştür. 1317 tarihli bu eserden başka Aruz risalesi, fıkhıtan Kudurî tercümesi olduğu söylenen şair ve mutasavvif Gülşehrî'nin bu sonuncu eseri bulunamamıştır.

Millî edebiyat akımının ilk müjdecilerinden sayılan Âşık Paşa (1272-1333) Kırşehirli olup *Garib-nâme* adlı büyük didaktik mesnevîsinde hem dil, hem de devlet birliği bilincini aşmıştır. Mistik bir şair olan Âşık Paşa'nın Yunus çıkırında söylenmiş ilâhileri de bulunmaktadır.

Yine bu yüzyılın tanınmış şairlerinden Ahmedî (1329-1412)'nin *Divanî* ve *İskender-nâme* adlı mesnevîsi vardır. Gazelleri estetik ve dil yönünden daha dikkate değerdir.

Hoca Mes'ud'un *Süheyl ü Nevbahar* ve *Ferheng-nâme-i Sadî* mesnevîleri, öğrencisi Şeyhoğlu'nun *Hurşid-nâme*'si *Kenzü'l-küberâ* adlı nazım nesir karışık siyasî ahlâk kitabı, *Marzuban-nâme* tercümesi yüzyılın başarılı eserlerindedir. Bu devrin nesrine en güzel örnek *Fatiha Tefsiri* adlı eser gösterilir. Halkın konuşma dilinden farksız, saf ve sadedir.

Bu yüzyıl halk edebiyatından günümüze kalan bir isim yoktur. Kopuz ve çöğür çalan halk şairlerinin bulunduğu daha sonraki kaynaklardan öğrenilmektedir. *Battal-nâme*, *Danışment-nâme* gibi Anadolu gazilerinin destanî menkabelerini anlatan ilk şövalye devri romanlarımızın bu dönemde sözlü edebiyatta oluşmağa başladıkları tahmin olunmaktadır.

Ondördüncü Yüzyılda Çağatay lehçesiyle Harezmi bölgesinde yetişen ilk önemli yazar Rabguzî, eseri de 1311'de yazdığı *Kıssâsü'l-Enbiyâ*'dır. Bu dinî eserde bir yandan, *Kutadgu Bilig*'in, öte taraftan Seyyid Battal destanı ve Dede Korkut hikâyelerinin üslûp özellikleri görülür.

İslâm adlı bir şairin dörtlüklerle yazdığı *Muînü'l-Mürîd* adlı kitap dinî ve tasavvufî bir eserdir. Kerderli Mahmud'un *Nehcü'l-Ferâdis* i bir kırk hadis açıklamasıdır. Edebî bir eser değildir.

Altınordu sahasında yetişen Kutub adlı bir şair, aslen Türk olan bütün eserlerini Farsça söyleyen Genceli Nizamî'den *Hüsrev ü Şirin* adlı mesnevîyi Türkçeye çevirmiştir. Harezmi'nin *Muhabbet-nâme* adlı mesnevîsi de Altınordu devlet adamlarından Muhammed Hoca Big adına yazılmıştı.

Güçlü bir nazım tekniği, duygulu bir söyleyişi olan usta bir şairin eseridir. 1368 yılında Hüsâm Kâtib adlı bir şair de *Cümcüme-nâme* yi yazmıştır. Halk için yazılan bu dinî eser sonradan masallaşmıştır.

Onüçüncü Yüzyıldan başlayarak Mısır'da Oğuz-Kıpçak lehçesiyle bazı eserler yazıldığı, Muhammed b.Fahreddeni's-Salğurî adlı bir şairden, Berke Fakih'ten söz edildiği bilinmektedir. Bu sahanın en önemli şairi Seyf Serayî olup meşhur *Gülüstan* çevirisini 1391'de bitirmiştir.

Hintçeden *Sinbad-nâme*'nin tercümesi olan *Bahtiyar-nâme*, İslâm Peygamberinin Miracını anlatan *Miraç-nâme* ve *Tezkiretü'l-evliyâ* çevirisi hep bu yörenin eseridir.

Ondördüncü Yüzyılda Azerî Türkçesiyle eser verenler arasında adı bilinen ilk şair Hasanoğlu'dur. Tuyuglarıyla meşhur Sivas Sultanı Kadı Burhaneddin (1344-1399)den günümüze büyük bir divan kalmıştır. Şiirlerine maceracı ve mücadeleci hayatının aksettiği görülen bu şairin ifadesi bazen sertleşir ve şiddetlenir.

Erzurumlu Kadı Mustafa Darir ise İbni İshak'tan dilimize çevirip yer yer manzumelerle süslediği *Siyerî* ve Halep Naibi Emir Çulpan adına 1393'te Türkçeye çevirdiği *Fütühü's-Şam* adlı eserleriyle tanınır. *Kıssa-i Yusuf* manzumesi ve mevlidi vardır.

Ondördüncü Yüzyılda Azerî lehçesinin en büyük şairi Seyyid Nesimî'dir. Şiirleriyle "Hurufilik" akımının yayılmasında büyük rol oynamıştır. Heyecanlı, vecidli, lirik şiirlerinde sanatlı bir üslûp, açık, sade ve ahenkli bir ifade vardır.

Bu yüzyıl tasavvufî halk edebiyatının tanınmış iki adı Said Emre ile Kaygusuz Abdal'dır. Kaygusuz bu çağırda, mesnevî tarzı eserleri ve şathiyeleriyle Yunus'tan sonra ikinci büyük ad sayılır.

Onbeşinci Yüzyıl Divan edebiyatının Anadolu'da geliştiği bir dönemdir.

Bu yüzyılda, Divan edebiyatının bütün kuralları kesinlikle yerleşmiştir. Kaside ve gazel tarzında Şeyhî (öl. 1431), Ahmet Paşa (öl.1492), özellikle Necatî (öl.1508), Atâî (öl.1495), Adnî (öl.1474), Mesihî (öl.1502) devrin tanınmış şairleridir. Şeyhî'nin divanından başka *Husrev ü Şirin* ve *Harnâme* adlı mesnevîleri vardır. İkinci kitap Türk hiciv edebiyatının ilk örneklerindedir. Bu asırda mesnevî şeklinin bir büyük eseri *Muhammediye* yi Yazıcı-zade Mehmed (öl.1451) yazmıştır. Halk arasında yüzyıllar bo-

yu çok yaygın bir şekilde okunan *Muhammediye* dinî bir eserdir, bir tür halk klâsiği de sayılabilir. Elvan-ı Şirazî, yine Fars edebiyatından *Gülşen-i Raz* tercümesini yapmıştır.

Onbeşinci Yüzyılın en tanınmış mesnevîsi hiç şüphesiz Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i olup günümüzde dahi halk arasında saygınlığı sürdüren bir klâsik eserdir.

Devrin tanınmış hekim, bilgin ve şairlerinden Akşemseddin'in oğlu Hamdullah Hamdi (öl.1508) de Onbeşinci Yüzyıl mesnevî şairlerinin şöhreti yaygın olanlarındandır. Hamsesinden özellikle *Yusuf ve Züleyha* mesnevîsi ünlüdür. Molla Camî'nin aynı addaki eserinin genişletilmiş tercümesi olan bu eserden başka Hamdî'nin *Leylâ ve Mecnun*, *Mevlid*, *Kıyâfet-nâme* ve *Tuhfetü'l-Uşşak* adlı mesnevîleri vardır.

Bu yüzyılda iki de kadın şair yetişmiştir: Zeynep ve Mihrî Hatunlar asrın ikinci derecede şairlerindedir. Yine bu asırda *Mecmuatü'n-Nezair*, *Camî'ü'n-Nezair* gibi nazire mecmualarını sayısı yüzleri aşan şairlerin manzumeleri doldurmaya başlar.

Divan nesrinin en güzel örneği olarak gösterilen Sinan Paşa'nın (1437-1486) *Tazarruât*'i bu asırda yazılmıştır. Bu çağ için Yazıcızade Ahmed'in *Envarü'l-Âşıkîn*'i, Mercimek Ahmed'in *Kabus-nâme* tercümesi örnek verilebilir. Yine bu devrin tarihlerinden Yazıcızade Ali'nin *Selçuk-nâme*'si, Enveri'nin *Düstur-nâme*'si, Oruç Bey ve Âşık Paşazade'nin tarihleri, Neşri'nin *Cihannüma*'sı edebî nesirler arasında sayılır.

Onbeşinci Yüzyılda halk edebiyatında Ozan adlı bir şairin manzumesi vardır. *Battal-nâme*, *Danışment-nâme* ve *Saltuk-nâme* adlı ilk halk romanları sayılan destan ürünü eserler de sözlü edebiyattan yazılı edebiyata bu dönemde geçmişler, Dede Korkut Oğuz-nâmelerinin ilk yazmaları da bu dönemden kalmadır. Tasavvufî halk edebiyatından iki isimse Hacı Bayram ile Eşrefoğlu Rumî'dir. Eşrefoğlu'nun divanından başka nesir şeklinde *Müzekkin-nüfus* adlı tasavvufî bir eseri de vardır.

Onbeşinci Yüzyılda Çağatay edebiyatında Sekkakî, Lûtfî ve Emirî gibi tanınmış şairlerden sonra bu bölgede Divan edebiyatını en olgun bir duruma getiren Ali Şir Nevaî yetişmiştir. Divanları, *Leylâ ve Mecnun*, *Ferhad ü Şirin*, *Lisanu't-tayr* ve diğer mesnevîleri, *Mecâlîsü'n-nefâis* adlı şuarâ tezkiresi, Türkçeyle Farsçayı karşılaştıran *Muhakemetü'l-Lûgateyn* adlı mensur eseriyle birlikte otuz kadar eseri bulunan Nevaî Çağatay edebiyatının en mükemmel örneklerini vermiştir. Nevaî'yi himaye eden Hüseyin Baykara da bu yörenin tanınmış şairlerindedir.

Bu yüzyılda Azerî sahasında Habîbî yetişmiştir. Onaltıncı Yüzyılda Hataî'(1486-1523)den sonra, yalnız bu bölgenin değil, bütün Divan edebiyatının en büyük şairi Fuzûlî yetişmiştir. Bir duygu ve sevgi şairi olarak bilinen Fuzûlî sanatı ve söyleyiş tarzıyla da üstad'dır. Farsça, Türkçe ve Arapça Divanları, *Leylâ ve Mecnun*, *Beng ü Bâde* gibi mesnevîleri, *Hadîkatü's-Süeda'sı*, başta *Şikâyet-nâme* olmak üzere mektupları, *Rind ü Zâhid*'i, *Matla'ul-İtikad*'i ve diğer eserleriyle Türk edebiyatının usta şairidir.

Onaltıncı Yüzyılda Çağatay lehçesi sahasında Babur Şah bu bölgenin son şairi sayılır. Hindistan'da büyük Moğol İmparatorluğunu kuran Babur Şah'ın *Divan*'i ve *Babur-nâme* adlı mensur eseri ünlüdür.

Onaltıncı Yüzyıl Anadolu'da Divan edebiyatının olgunluk devridir. Bu dönemde de Türk Divan şiirinin üstadları yetişmiştir. Yüzyılın başlarında Zatî(1471-1546), pek çok genç şairin yetişmesinde üstadlık etmiştir. *Divan*'i ve *Şem'ü Pervane* adlı bir mesnevîsi vardır. Divan edebiyatının büyük şairi Bakî (1526-1599) de yine bu yüzyılda "Sultanu'ş-Şuarâ" unvanını almıştır. Bakî kaside ve gazel tarzının üstadı sayılır; dile kudretle tasarruf etmiş, aruz vezninde Türkçeyi en güzel şekliyle kullanmıştır. Kazaskerliğe kadar yükselen bir din adamı olmasına rağmen eserlerinde din tesiri pek görülmez, divanında dinî parçalar da yoktur. Onda Fuzûlî'deki sevgi ve duygu da görülmez, o kudretli bir sanatkâr ve zevk şairi olarak ifade edilir. Divan edebiyatının mazmun ve remizlerini, kaidelerini büyük bir ustalıklarla kullanmış, mahallîleşmenin ilk örneklerini de vermiştir. Bu yüzyılın diğer ünlü şairler Nev'î, Hayalî, Bağdatlı Ruhî, Figanî, Emrî, Hüdaî, Şem'î, mesnevî tarzında Taşlıcalı Yahya Bey, *Hilye* sahibi Hakanî, mesnevîleri kadar nesirde de tanınan Lâmiî Çelebi, Kara Fazlî, Ahî, Tacîzade Cafer Çelebi'dir.

Onaltıncı Yüzyılda edebî nesir terkiplerle dolmuş, secilerle süslenmiş, sadelik ve anlaşılır olmaktan bir hayli uzaklaşmıştır. Lâmiî'nin *Nefhatü'l-Üns*, *Şerefü'l-insan*, *İbretnüma*, *Münazara-i Bahar u Şitâ*, *Hüsn ü Dil*'i, Feridun Beyin mektup edebiyatı için bir antoloji sayılabilecek *Münşeat*'i bu devir nesrinin örnekleridir.

Türk edebiyat tarihinin ilkleri sayılan Sehî Bey, Lâtîfi, Âşık Çelebi, Kınalızade Hasan Çelebi ve Ahdî'nin şura tezkireleri bu dönemin eserleridir. Hoca Sadeddin'in *Tâcü't-Tevarih*'i, Âlî'nin *Künhü'l-Ahbar*'i, *Menâkıb-ı Hünerveran*'i, *Nusretname*'si ile *Selânikî Tarihi* bu devrin tarih alanındaki nesir örneklerini oluştururlar.

Onaltıncı Yüzyılda sade dil eğiliminde şiir yazarların açtığı bir çığırda ilk adlar Tatalı Mahremî ile Edirmeli Nazmî'dir. Nazmî'nin *Mecma'u'n-nezair* ı bir şiir antolojisi olarak dikkat çeker.

Bu yüzyılda halk edebiyatının geliştiğı Bahşî, Kul Mehmet, Öksüz Dede gibi şairlerin yetiştiğı, Köroğlu Destanı'nın oluştuğı görülür. Tasavvufî halk edebiyatı vadisinde Ahmedî Sarban, Ümmî Sinan, Üftade ve özellikle Pir Sultan Abdal bu devrin tanınmış şairleridir.

Onyedinci Yüzyılın ilk yarısında divan edebiyatının olgun ve üstün devri sürer, ikinci yarıda devlet ve toplum hayatında görölmeye başlayan duraklama edebiyata da yansımıştır. Yüzyılın başlarında Nefî (1582-1636) özellikle kasideleriyle Divan edebiyatının en ünlü şairlerinden biri olarak göze çarpar. Bu yüzyılda kaside ve gazel vadisinde Sabrî (öl.1645), özellikle gazelde Şeyhülislâm Yahya, mesnevî tarzında Nev'izade Atayî (1582-1634), rubaî vadisinde de Azmizade Halefî (1569-1630) tanınmış isimlerdir. Hicvin en büyük ustası yine Nefîdir. Şeyhülislâm Yahya(1552-1643) rindane gazelleriyle bilinir. Şeyhülislâm Bahaî (1601-1653), Cevrî (öl.1654), Fehim-i Kadîm (öl.1647), Nedim-i Kadîm (öl.1670), Nailî-i Kadîm (öl.1666) dönemin diğeri şairleri arasında tanınmışlardır. Yüzyılın ikinci yarısında hikemî şiirleriyle Nabî, edebiyata düşünciyi sokmuştur. Nabî (1656?-1712) edebiyatın her vadisinde eser vermiş, dili genellikle sade ve akıcıdır, duygulu ve heyecanlı değil, didaktik ve durgundur. Hikemî şiir çığırını açmış, onu Sabit, Onsekizinci Yüzyılda da Ragıp Paşa, Nazîm, Seyyid Vehbî ve başkaları izlemiştir.

Bu yüzyılda Divan nesri Nergisî ve Veysî gibi münşilerin kaleminde muamma halini almıştır. Koçu Bey ve Kâtip Çelebi'nin nesirleri çok daha sadedir. Devrin tezkireleri arasında Nev'izade Atayî'nin *Şakayık-ı Numaniye zeyli*, *Riyazu's-suara*, *Zübdetü'l-eş'ar*, sayılabilir. Bu devirde bir seyahat edebiyatı şaheseri olan Evliya Çelebi (doğ.1611-1682) seyahat-nâmesi üzerinde durulmaya değerdir.

Onyedinci Yüzyıl halk edebiyatı için en büyük ustaların yetiştiğı bir dönem olmuştur. Kulođlu, Kayıkçı Kul Mustafa, özellikle Karacaođlan, Gevherî, Âşık Ömer ve Âşık Hasan en tanınmış saz şairleri olup deyişlerinde şahsî duygu, sevgi ve heyecanları yanında sosyal sorunlara da genişçe yer vermişlerdir. Tasavvufî halk edebiyatında ise Aziz Mahmud Hüdaî (öl.1628) ve Niyazî Mısrî (öl.1693) deyişleriyle kendilerinden sonrakileri büyük ölçüde etkileyen üstadlardır.

Onsekizinci Yüzyılda edebiyatımıza yeni bir hayat getiren, yaşadığı Lâle devrini özellikleriyle şiirlerine aksettiren zevk ve aşk şairi Nedim (öl.1830) yetişmiştir. Şiirlerinde sanattan çok zarif bir güzellik vardır. Ragıp Paşa (1698-1762) ise hikemî vadide yazdığı fikir ve zekâ ürünü şiirleriyle dikkati çeker. *Münşeât*’ı, *Mecmua*’sı ve *Sefine* adlı Arapça büyük eseri tanınmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında yetişen Şeyh Galib (1757-1798) divan edebiyatının son büyük üstadıdır. *Divan*’ı ve tasavvufi “*Hüsn ü Aşk*” adlı mesnevîsi vardır. Hayal gücü zengin ve geniş, duygulu bir şairdir. Osmanzade Taib (öl.1723), Nazım (1649-1726), III.Selim (öl.1725), Edirneli Kâmi (öl.1723), Samî (öl.1733), Seyyit Vehbî (öl.1736), İzzet Ali Paşa (öl.1734), Neylî (öl.1748) devrin diğer seçkin şairlerindedir. Bunlara Belig, Haşmet (öl.1761), Fıtnat Hanım (öl.1780)’ı ekleyebiliriz. Nahifî (öl.1738) manzum Mesnevî çevirisiyle tanınmıştır. Sünbülzade Vehbî’nin, Nabî’nin *Hayriye*’sine nazire olarak yazdığı *Lütfiye*’si ve *Tuhfe* ve *Nuhbe* adını taşıyan Farsça ve Arapça manzum lûgatleri vardır. Enderunlu Fazıl (öl.1810) üç küçük mesnevîsi ve divanıyla tanınır. Sürurî (1751-) özellikle manzum tarihleriyle meşhurdur. Bu yüzyılın nesir yazarları arasında Ebubekir Kânî (öl.1791) Münşeâtı ve mizahî *Hirre-nâme*’siyle ün yapmıştır. Bu asrın tezkirecileri arasında Safaî, Salim, Ramiz ve Şeyhî’nin eserleri zikrolunabilir. Halk edebiyatında Fasihî, Şermî, Kabasakal Mehmet; tasavvufî halk edebiyatında da Hasan Sezaî’nin adları anılabilir.

Ondokuzuncu Yüzyılda Enderunlu Vasıf (öl.1854), Yenişehirli Avni Bey (öl. 1883) ile *Bahar-ı Efkâr* ve *Hazan-ı Âsâr* adlı divanları, *Mihnetkeşan* ve *Gülşen-i Aşk* adlı mesnevileriyle İzzet Molla (öl.1829) dikkati çeker. Ancak bunların yaratıcı bir yönleri pek yoktur, kendilerinden önce yetişen büyük şairleri taklitle yetinirler. Tezkirelerden Şefkat ve Fatin’in *Hatimetü’l-Eş’ar*’ı anılabilir.

Bu yüzyılda halk edebiyatı Dertli, Zihnî, Emrah gibi saz şairlerinin yetişmesiyle biraz daha canlanmıştır. Tasavvufî halk edebiyatında Zekâî Mustafa, Selâmî, Kuddusî Ahmed ve Türebî ikinci derece şairlerdir.

Bu dönemde Azerî sahasında Vedâdî, Vâkîf, Zâkir son temsilcilerdir. Mirza Feth Ali (1811-1878) ise batı tarzı edebiyatın ilk temsilcisi olarak bilinir. *Merd-i Hasis* ve *Mösyö Jordan* adlı komedyaları, *Aldanmış Kevakib* adlı bir hikâyesi ile tanınır. Şair Sabir ise milliyet akımının ilk sözcüsü olmuştur.

Sayıları gittikçe azalan kalemlerle günümüze kadar devam ettirilmeye çalışılan Divan edebiyatının özellikle şiirin dil yönünden başlıca özelliği

günlük hayatta pek de kullanılmayan kelime ve terkiplerle dolu oluşudur. Arap ve Fars dil ve edebiyatlarının etkisiyle oluşan bu üslûbun arkasındaki eski Türk toplumunun temel kurumları olan medrese, tekke ve sarayın bulunduğu kabul edilir. Bu kurumlar eski Türk tipinden bir hayli farklı yeni bir insan tipi, bir hayat görüşü ve yaşayış tarzı vücuda getirmiştir, denilebilir. Şüphesiz Divan edebiyatı o devir aydınının edebiyatıdır. Temeldeki halk edebiyatı her ne kadar bu edebiyattan bazı kelime, terkip ve kaideleri alıp kısmen tesir altında kalmışsa da genelde kendine özgü niteliklerini korumuştur. Ancak halk arasında demirci, ipekeçi, helvacı gibi meslek sahiplerinin Hadidî, Harirî ve Revanî gibi mahlaslarla divan şairleri gibi, hatta onlara eşdeğerde şiirler yazdıkları bilinmektedir. Bunun aksine bazı şair ve saray mensuplarının da tamamen halk tarzı deyişleri olduğu bilinmektedir. Yine de genelde aydın kesiminin halk şairlerinin, hattâ Yunus gibi çok büyük değere sahip bir Türk şairini bile bilmezlikten geldikleri, bu yüzden de bu değerli şahsiyetin yakın yıllara kadar unutulduğu bir gerçektir.

Tanzimatın ilânıyla edebiyatta yeni bir dönem başlamıştır. Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında Türk edebiyatındaki bu yeni dönemde dilin yeni bir kullanılış tarzı, yani yeni bir üslûb görülür. Bunun arkasında da hayata olaylara yeni bir bakış, yeni bir duyuş, ve yeni bir yaşayış tarzı vardır. Aslında bu yeni yaşayış tarzı XVIII. yüzyılda görülmeye başlar, sade dil kullananları ise XVI.yüzyılda Türki-i basit akımında bulmak kabildir. Yukarda bu akıma uyarak şiir yazarların adları verilmişti. Halbuki Yeni Türk edebiyatını halkın anladığı dille şiirler ve makaleler yazan Şinasi (1826-1871) ile başlatmak yaygın bir görüştür. Denilebilir ki, sosyal ve politik düşünceleri ile yeni kuşaklara örneklik eden Namık Kemal'i (1840-1888) Şinasi'ye çeken şiirlerinde kullandığı bu sade dildir.

Yeni dönemin bir değişik yönü de kendi içine kapalı Osmanlı toplumunun Batıya açılmasıdır. Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Paris elçiliği, orda gördüğü hayat tarzı, yazdığı *Sefaret-nâme*, daha sonra oğlu Said Mehmed Efendi ile İbrahim Müteferrika'nın ilk Türk matbaasını açmaları Batıya açılışın ilk habercileridir. Basılı kitap okuyucu sayısının artışı da rol oynadığı gibi, basılan eserlerin daha geniş bir kesime yayılabilmesi için, kitaplarda kullanılan dilin de bu geniş kesimin kullandığı dil olmasını gerektirir. Onsekizinci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren milleti düşünen, memlekette ıslahat yapmak isteyen yeni bir padişah tipinin ortaya çıktığı görülüyor, bunda yenilgilerin, isyanların ve Batıdan gelen tesirlerin rolü vardır. Batılı tarzda eğitim veren okulların, örnek olarak Harbiye, Mühen-

dishane ve Tıbbiye'nin açılışı batının bilim ve tekniğini bilen yeni bir kuşakların yetişmesinde etken olmuştur, Avrupa'ya giden elçiler, eğitim için gönderilen öğrenciler de yeni fikirler getirirler. Reşit Paşa İngiltere'de elçilik yapmış, Şinasi Fransa'da öğrenim görmüştür. 1839'da Tanzimat Fermanı ilân edildiği sırada her alanda yenilik isteyen yeni bir aydın kesim vardır. Türk edebiyatını da yeni fikirler, yeni hayal ve duygularla doldurmaya başlayan bu istektir. Yeni fikirleri yaymak, eski hayatı değiştirmek amacını güden yazarlar, şairler Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, daha sonra Abdülhak Hâmit, Recâizade Mahmud Ekrem, Sami Paşazade Sezaî yenileşen Türk edebiyatı adı da verilen Tanzimat edebiyatının önde gelen isimleridir. Batılı anlam da roman, tiyatro ve makale Türk edebiyatında bu dönemde ilk örneklerini verir.

Osmanlı İmparatorluğunu parçalanmaktan korumak için geliştirilen Osmanlılık ve "İttihad-ı İslâm" fikirleri edebiyata da hâkimdir. Yeni edebiyatla birlikte oluşan Genç Osmanlılar hürriyet ve demokrasi fikirlerinin de edebiyatımıza girmesinde rol oynarlar. I. ve II. Meşrutiyetler Genç Osmanlıların ve onların ikinci kuşağı olan Jön Türklerin eseridir. Bu düşünceler edebiyatta da aksini bulur.

Yenilik edebiyatının diğer şairleri arasında Ethem Pertev Paşa (1824-1873), Sadullah Paşa (1839-1891), Muallim Naci (1850-1893), Nabizade Nâzım (1865-1893), İsmail Safa (1867-1901), Abdülhalim Memduh, Ali Ferruh, Nigâr ve Makbule Lemana Hanımlardır.

Tiyatro eserlerinde ilk yazarlar Şinasi, Ali Haydar, Âli Bey, Ebüzziya Tevfik ve Ahmet Mithat'tır. Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) özellikle Molière'den yaptığı adaptelerle tiyatro edebiyatımızda özel bir yere sahiptir. Oynayı bir hadise olan *Vatan Yahut Silistre*'si, *Gülnihal*, *Zavalı Çocuk*, *Âkif Bey*, *Celâleddin Harezşah* ve *Kara Bela* oyunları ile Namık Kemal, en önemlileri *Tarık*, *Eşber*, *Finten* olan 20 piyesiyle Abdülhak Hâmit (1852-1937) bu dönemin tanınmış tiyatro yazarlarıdır.

Tanzimat Romanında *İntibah* ve *Cezmi*yle Namık Kemal, elli yedi roman ve hikâye kitabıyla Ahmet Midhat (1844-1913), *Sürgüzeşt* adlı romanıyla Samipaşazade Sezaî (1858-1936), *Araba Sevdası* adlı eseriyle Recâizade Ekrem (1847-1913) ün kazanmışlardır. Bu arada Şemseddin Sami, Mehmet Celâl ile *Kara Bibik* ve *Zehra* adlı eserleriyle Nabizade Nâzım (1865-1893) anılabilir. Ahmet Rasim (1865-1932) de hikâye kitaplarını bu yıllarda yayınlamıştır. Bu arada *Tufanda mı yoksa Turfa mı* adlı romanıyla Mizancı Murat Bey de anılabilir.

Tarih yazarlığında Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895) oniki ciltlik tarihiyle, Lutfî (1816-1907) sekiz ciltlik tarihi ve Abdurrahman Şeref Bey (1853-1925) *Tarih Müsahabeleri* ile bu dönemde yer alırlar. Osmanlı tarihi ve bazı biyografik risaleleriyle Namık Kemal'i, *Uss-i İnkilâp*, *Mufassal* gibi eserleriyle Ahmet Mithat'ı da bu arada unutmamak gerekir. Edebiyat tarihi ve antolojide Ziya Paşa'nın *Harabat*'i, Ebüzziya Tevfik'in *Nümune-i Edebiyat*'i, Recaizade Ekrem'in *Talim-i Edebiyat ve Kudemadan Birkaç Şair*' i Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'si, Muallim Naci'nin *Esâmî ve Osmanlı Şairleri* adlı kitaplarıyla Faik Reşad'ın *Eslâf ve Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'si anılabilir.

Tenkite Şinasi ilk dil tartışmasını, "Mesele-i Mebhûsatün anhâ" konusunda *Ceride-i Havâdis* gazetesi ile yapmış; Namık Kemal de yeni edebiyat düşüncesini, yeniliği kabul etmeyenlere karşı ortaya koymağa çalışmıştır. Ziya Paşa'nın *Harabat*'ına karşı açılan tartışma, *Mes Prisons* hakkındaki muâheze, Recaizade Ekrem'in göz-kulak kafiyesi üzerine yaptığı münakaşa bu devirdeki tenkitlere örnektir. Mektup ve hatıratta Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları*, *Muharrir-Şair-Edip*, *Eşkâl-i Zaman*, *Fuḫş-i Atik*, *Fuḫş-i Cedid*, *Falaka*, *Muharrir Bu Ya*, *Sait ve Kamil Paşaların Hatıratları* sayılabilecek eserlerdir.

Yenileşme edebiyatının ikinci dönemini Servet-i Fünûncular oluşturur. Abdülhak Hâmid'in şekilde yaptığı yeniliği bu dönem şairleri işleyip geliştirmişlerdir. Batıdan büyük ölçüde yeni düşünce ve kavramlar alan bu grup, bunları ifade etmek için pek çok terkip, imaj ve cümle şekli yaratmak zorunda kalmışlardır, yeniden Arapça ve Farsça kurallarıyla yapılmış bir dil yaratmaya özen göstermişlerdir. Bütün gayretlerine rağmen yine de istedikleri ölçüde Avrupalılaşamadılar. Şiirde Tevfik Fikret (1867-1915), Cenap Şehabettin (1870-1934), Hüseyin Siret (1872-1955), Hüseyin Suat (1867-1942), Ali Ekrem (1867-1937), Süleyman Nazif (öl.1927), Faik Âli (öl.1950), Celâl Sahir (öl.1935) romanda Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945), Mehmet Rauf (1874-1931), Hüseyin Cahit Yalçın (1874-1957), Ahmet Hikmet (1870-1927), Saffetî Ziya (1875-1929), tiyatrodaki Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Suat; hâtıratında *Kırk Yıl* ile Halit Ziya, Hüseyin Cahit'in *Edebî Hatıraları*, Ahmet İhsan Tokgöz'ün *Matbuat Hatıraları*, fıkra ve muhasebede Cenap Şehabettin sayılabilir. Servet-i Fünun döneminin tenkitteki ustası *Kavgaların* adlı kitabıyla Hüseyin Cahit Yalçın'dır. *Servet-i Fünun* dergisi Edebiyat-ı Cedidecilerin ikinci dönemi olan Fecr-i Âti'nin de yayın organı olmuştur. Ahmet Haşim, Tahsin Nahit (1887-1919), Emin Bülent (1886-1942), Fazıl Ahmet Aykaç (1884-1967), Mehmet Behçet Yazar

(1890-1980) ve Hamdullah Subhi (1885-1966) bu topluluktan kalan isimlerdir. Tiyatroda daha çok Batı edebiyatlarından adapta edilmiş piyesler vardır. Tanınmış isimler Tahsin Nahid ve Ahmet Nuri Sekizinci'dir.

Servet-i fûnûn döneminde eser vermeye başlayan fakat bu edebiyat hareketine katılmayan şair ve yazarlar arasında Mehmet Emin Yurdakul (öl. 1944) sade dille şiir söyleme gayretini sonuna kadar sürdürmüştür. Romanda ise Hüseyin Rahmi Gürpınar (öl. 1944), Ahmet Midhat Efendi'nin roman tarzını daha ileriye götürmüştür.

1908 Meşrutiyetinden sonra oluşan fikir hareketlerinin edebiyata yansması ile yeni değer yargılarının yarattığı sanatçılar ve eserler edebiyat dünyamızı renklendirmeye ve zenginleştirmeye başlamıştır. Bu dönemde üç önemli fikir hareketi söz konusudur. Millî edebiyat akımının öncüsü ve yaratıcısı Türkçülük hareketi, İslâmcılık hareketi, Batıcılık hareketi. *Genç Kalemler* dergisinde "Yeni Lisan" hareketi olarak edebî çevreye yansıyan Türkçülük hareketini Ali Canip, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp temsil ederken Mehmet Âkif *Sebilü'r-Reşad* ve *Sırat-ı Müstakim* adlı dergilerinde İslâmcılık fikrini işliyor ve bu fikirlerini *Safahat* adlı seride topluyordu. Batıcılık fikrini ise *Tanin* gazetesinde Hüseyin Cahit ve Tevfik Fikret sürdürmeye çalışıyordu.

Millî Edebiyat Akımının doğuşundaki sebeplerden biri Edebiyat-ı Cedidcilerin aşırı Batı hayranlığı ve taklitçiliğidir. Buna karşı millî kaynaklara dönmek, yabancı terkiplerden kurtulmuş bir Türkçe ile yazmak, hece veznini kullanmak, kendi hayatımızın duygu, istek ve görüntülerini konu olarak işlemek davası bu akımın gelişmesinde rol oynamıştır.

Genç Kalemler dergisi etrafında kurulan topluluk Türk Ocaklarının yayın organı *Türk Yurdu*, özellikle *Yeni Mecmua* çevresinde davalarını sürdürmüşlerdir. Halkçılık fikriyle Türkçülüğü birleştiren Ziya Gökalp (öl.1924) Türk tarihinin derinliklerinden bazı efsane ve destanları bulup çıkarmış, onları yeni bir hava içinde işlemiştir. Aruzu kullanmakta devam eden Yahya Kemal (1884-1958) ise Divan edebiyatının şekil, hava ve üslûp özelliklerini yeni bir zevk ve itina ile nazma yeni iç ve dış değerler kazandırdı. Ömer Seyfettin (1884-1920), özellikle hikâyeciliğe döneminin türlü akımlarını aksettirmiştir. Romanda Halide Edip Adıvar (1883-1964), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (öl.1974), Reşat Nuri Güntekin (1892-1956), Aka Gündüz (1885-1958), Mahmut Yesarı (1895-1945), Peyami Safa (1899-1961), Sadri Ertem (1898-1943) tahlil romanı, his romanı, içtimaî roman, köy romanı, polisiye ve macera romanları yazmışlardır.

Şiirde Enis Behiç Koryürek (öl.1949), Halit Fahri Ozansoy (öl.1971), Orhan Seyfi Orhon (öl.1972), Yusuf Ziya Ortaç (öl.1967), Faruk Nafiz Çamlıbel (öl.1973) Beş Hececiler grubunu oluşturmuşlardır.

Cumhuriyet döneminin ilk edebiyat hareketi olarak “Yedi Meşaleci”ler dikkati çeker. Şiirde Ziya Osman Saba, Sabri Esat Siyavuşgil, Cevdet Kudret Solok, Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lûtfi, Vasfî Mahir Kocatürk adları yanında Kenan Hulûsi Koray hikâyede bu hareketin temsilcileridir. *Meşale* dergisinde bir araya gelen bu gençler, Türk şiirini ferdiyetçi olmaktan ve karamsar psikolojiden kurtarıp yeni bir kimliğe sokmak amacını güdüyorlardı. Ancak bu tezlerini daha ileriye götürmede başarılı olmadılar.

Bu hareketin dışında Cahit Sıtkı, Necmeddin Halil Onan, Kemalettin Kâmi, Ali Mümtaz Arolat, Necip Fazıl Kısakürek, Ömer Bedrettin gibi ferdi duyguları ön plânda tutan şairler de şiirin gelişmesinde ve değişmesinde büyük rol oynadılar. Hikâye ve romanda ise, Millî edebiyat akımının yetiştirdiği sanatçılar en güçlü eserlerini bu dönemde kaleme aldılar. II. Meşrutiyet sonrasında yeniden canlanan tiyatro faaliyeti ve özellikle Dârülbedayi'nin açılması ile bu dönemde tiyatro edebiyatının zenginleşmeye başladığını görüyoruz. Türk kültürünün zenginliği ve millî mücadele ruhu bu dönem tiyatrosunun aslı temlerini oluşturur. Faruk Nafiz'in *Canavar*, *Akın*, *Özyurt*, *Kahraman*; Behçet Kemal'in *Çoban*, *Attilâ*; Yaşar Nabi'nin *Metec*; Vehbi Cem Aşkun'un *Oğuz Destanı*; Celal Esat Arseven'in *Bay Targan*'ı bu temlerin yarattığı epik tiyatronun örnekleridir. Ferdî psikolojiyi esas alan dramlar arasında Vedat Nedim Tör'ün *Kör*, *Hayvan fikri Yedi*, Cevdet Kudret'in *Tersine Akan Nehir*, *Rüya İçinde Rüya*, *Kurtlar*, Halit Fahri'nin *Hayalet*, Necip Fazıl'ın *Bir Adam Yaratmak* adlı eserler sayılabilir. Ayrıca Yusuf Ziya, Sermet Muhtar Alus, Reşat Nuri ve Hüseyin Rahmi'nin komedi türündeki denemelerini de unutmamak gerekir.

1940 kuşağı da denilen Cumhuriyet döneminin ikinci kuşağı şiir ağırlıklı bir edebiyat dünyası yaratır. Öncelikle Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rıfat'ın yarattığı “Garip”, bir başka adıyla “I. Yeni” hareketi bu dönem şiirimizin çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir. Şiiri, vezin, kafiye, edebî sanatlar, şairâne söyleyiş gibi kurallardan arındırma ve bütünüyle serbest bir tarzda yeniden kurma işlemi başarıyla uygulanmıştır. Aynı kuşakta ve özellikle *Varlık dergisi*'nde bir araya gelen bir başka kuşak ise şiirin bu gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Salâh Bırsel, İlhan Berk, Selahat-

tin Batu, Sabahattin Kudret Aksal, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi, Halil Soyuer gibi yeni yetişen sanatçılar Türk şiirinin yenileşmesine damgasını vurmuş şairlerdir. Öte yanda bir değişik yeniliği de *Ülkü dergisi*'nde bir araya gelen ve daha çok milliyetçilik akımını benimsemiş ve Halk Evlerinin çalışmalarını desteklemiş köycülük ve folklor değerlerini işlemiş şairler grubu olarak Behçet Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Ahmet Kutsi Tecer, Ömer Bedrettin Uşaklı, Şinasi Özdenoğlu, Bekir Sıtkı Erdoğan, Feyzi Halıcı, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın adlarını anmak gerekir.

Adını çıkardıkları bir dergiden (*Hisar*) alan bir topluluk da Hisarcılardır. 1930 sonrasında Nazım Hikmet'in öncülüğünde edebiyat çevresine yansıyan sosyalist şiir anlayışına tepki olarak doğan bu toplulukta Mehmet Çınarlı, Münis Faik Ozansoy, Mustafa Necati Karaer, İlhan Geçer, Coşkun Ertepinar, Gültekin Samanoğlu, Yahya Akengin, Yavuz Bülent Bakiler, Nevzat Yalçın, İsmail Ali Sarar gibi isimler dikkati çeker. Bunların yanında değerlendirmeye çalıştığımız bu dönemde adları anılması gereken şairler arasında Zeki Ömer Defne, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Şaik Gökyay'ı unutmamak gerekir. Şiirde sözünü ettiğimiz bu yenilik hareketi bütün canlılığı ve ağırlığı ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu dönem hikâye ve romanında da şiire paralel olarak yeni gelişme ve değişmelerin kaydedildiği dikkati çeker. Özellikle sosyal içerikli ve realist (gözlemci) bir hikâye ve roman tarzı denenmeye başlar. Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Orhan Hançerlioğlu, Turhan Tan, Muhtar Körükçü, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi romancılar, roman sanatını oldukça ileri götürdüler. 1940'lı yıllarda revaç bulan köy ve köylü sorunlarının sık sık romana konu edilmesi "Memleket edebiyatı" tezinin bir sonucu gibi görüldü. Ancak bu edebiyat daha sonraki yıllara da "sırf köy ve köylüyü anlatma gibi bir konu darlığı içinde kalındığı" tenkidini de beraberinde getirdi. Hikâyede ise, Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esenal, Haldun Taner bu türün bizde en güçlü kalemleri olarak edebiyatımızda yerlerini aldılar.

1960 sonrasında ise şiirde "İkinci Yeni" veya "Anlamsızlar" hareketi adıyla Oktay Rifat, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan, Sezai Karakoç, Ülkü Tamer gibi şairlerin başlattığı şiir anlayışı fazla etkili olmadı. Ancak ideolojinin, siyâsî maksatlı kuruluşların ve hareketlerin emrine giren edebiyat, son yıllarda bir duraklama dönemine girmiştir. Bu-

nunla birlikte Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatı, hemen her türde verdiği eserlerle gerçek kimliğine kavuşmuştur, denilebilir. Nitekim değişik kurum ve kuruluşlarca verilen ödüller (ek: 1, 2, 3, 4, 5, 6. sayfalar) bu düşünce ve görüşümüzü doğrular niteliktedir.

1.3. DİĞER EDEBİYATLARLA KARŞILAŞTIRILMASI, DİĞER EDEBİYATLARA ETKİLERİ VE DİĞER EDEBİYATLARDAN ALDIĞI ETKİLER

Memleketimizde mukayeseli edebiyat yeni bir konudur. Henüz Türk edebiyatını diğer edebiyatlarla bir bütün olarak ele alıp karşılaştıran bir çalışma yapılmamıştır. Yalnız edebiyatımızdan belirgin bazı kişilerin bir yabancı edebiyatçı ile karşılaştırıldığı ender de olsa görülmektedir. Bu mukayeseli çalışmaların neler olduğunu tesbit bile uzun bir çalışmayı gerektirmektedir. Edebiyatımızın diğer edebiyatlara göre üstünlük veya eksikliklerinin neler olduğunu tesbit etmenin büyük bir ihtiyaç olduğunu, bunun belli kişileri, belli zaman veya belli akımları ele alan monografilerle başlabileceğine işaret etmekle yetineceğiz.

Türk edebiyatının diğer edebiyatlara etkisi de bir bütün olarak henüz ele alınmış değildir. Bu konuda yapılan birkaç çalışma ise, bizi kesin bir hükme vorduracak kadar sağlıklı değildir. Ancak Goethe'nin *Şark Divanı*'ndaki bir kaç parça, uzun asırlar aynı bayrak altında yaşadığımız bazı Balkan edebiyatlarında görülen ufak tefek etki izi söz konusu edilebilir.

Türk edebiyatının diğer edebiyatlardan aldığı etkilere gelince bu hususta söylenecek pek çok söz vardır.

Türk edebiyatı İslâmiyet öncesi dönemde Çin, kısmen de Hint dinî edebiyatları etkisi altında kalmıştır. Çince, Sanskritçeden Türkçeye çevrilen eserlerden günümüze kalabilenler bu konunun en belirgin örnekleridir. Divan edebiyatı döneminde çok açık İran edebiyatı ve kısmen de Arap kültürünün etkisi dil, nazım şekilleri, vezin, mazmun ve mefhumlar da görülür. Bu etkiyle edebî eserlerde eski Türk tipinden bir hayli farklı bir insan tipiyle karşılaşmaktadır. Modeli Arap ve Fars'tır.

Halk edebiyatımız Onyedinci Yüzyıla kadar bu etkiden az çok korunmuştur. Onsekizinci ve Ondokuzuncu Yüzyılda halk edebiyatında da yabancı asıllı kelime ve terkiplerle bazı mazmunlara rast gelmektedir.

Yine Onyedinci Yüzyılda Divan Edebiyatında "Sebk-i Hindî" denilen bir akımın izlerine rastlanmaktadır.

Tanzimattan sonraki edebiyatta Batı'nın etkisi, Arap ve Fars etkisi kadar büyük olmuştur. İlk etki Şinasi yoluyla Fransız edebiyatından gelir. Bu etkinin büyüklüğünde Fransızcadan yapılan çevirilerin de rolü vardır. Diğer edebiyatlardan dilimize aktarılan eserler bile asıllarından değil, Fransızca çevirilerinden yapılmaktaydı.

Edebiyatımıza ideolojiler Batı'dan yansımıştır. Hattâ "İttihad-ı İslâm" ve "Osmanlılık" ideolojileri bile batılı devletlerin Osmanlı idaresindeki yabancı kavimleri istiklâl, isyana tahrik, teşvik ve yardım etmelerine karşılık Osmanlı devletini koruma amacıyla ortaya çıkmışlar ve 1839-1923 yılları arasında Türk edebiyatına hâkim olmuşlardır. Memleketteki her kuşak tarafından farklı şekilde yorumlanarak gerçekleştirilmeye çalışılan ve geniş ölçüde edebiyatı da etkileyen demokrasi ve hürriyet fikrinin kaynağı da Batıdır.

Türk edebiyatında yine Batı'dan Klâsizm, Romantizm, Realizm ve Sembolizm gibi çeşitli edebiyat ve sanat akımlarının etkileri görülmektedir. Yabancı dil bilen, özellikle yabancı dil öğreten özel okullardan yetişen edebiyatçılarımız bu etkiye daha da açık olmaktadır. Ancak şurası da bir gerçektir ki yabancı dil bilen bir şair ve edibin ufkü daha geniş, verdiği eser de o nisbette etkili olmaktadır. Böyle bir edebiyatçı millî kaynaklardan da yararlanabiliyorsa ortaya koyduğu eserin değeri de artmaktadır.

Bir yabancı dilden çeviriler arttığı ölçüde o edebiyatın etkisi de fazla olmaktadır. Dünya Klâsiklerinden Tercümeler Dizisinin Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmaya başladığı yıllarda bu etkinin sınırları iyice genişlemiştir.

Millî edebiyatta yabancı etkiler belirli ölçüde kaldığı, taklide yer vermediği, ancak bir karşılaştırma unsuru olarak kullanıldığı takdirde yararlı olabilmektedir. Bir yazar, bir şair için bir yabancı yazar veya edebî bir eser, bir ölçü olmalı, hiçbir zaman kopya edilmemelidir. Dış kültür etkilerinde en tehlikeli nokta hiç şüphesiz yabancı edebî eserlerin yarattığı ortam ve yerli eserler üzerinde yapabileceği tahribattır. Bu tahribatın topluma yansması daha da korkutucu olabilmektedir. Yabancı edebî kültürler yakından tanınmalı, ancak edebiyattaki kültür emperyalizmine karşı da önemler alınmalıdır.

Millî edebiyatı yozlaştırmaları, okuyucu sayı ve seviyesini düşürmeleri bakımından edebî değeri olmayan kitapların çevirisinde gösterilecek dikkat daha da artırılmalıdır.

1.4. BUGÜNKÜ DURUM

Türk edebiyatının günümüzdeki durumu, edebî türlerde basılmış kitap sayılarına göre şöyle bir görüntü veriyor:

Türleri:	1984	1985
Şiir	304	220
Hikâye - Roman	245	198
Tiyatro	21	20
Deneme	10	15
Mektup	2	9
Hiciv	38	41
Diğerleri	54	75

Bu sayılar 2527 sayı Basma-Yazı Resimleri Derleme Kanunu'na göre derlenen eserlerin dökümüdür. Şiir, hikâye ve romanda 1985'te bir öncesine göre sayıca azalma olmakla beraber rakamlar kabarık görünmektedir. Özellikle şiirde bu sayıyı amatörlerin kitapları kabartmaktadır. Ülkemizde şiirle ilgili görüş farklılıkları kolaylıkla giderilemeyecek bir kesinliğe ulaşmış bulunuyor. Yüzyılın başlarında manzum eser yazarlar yanında, şiire sanat eseri olarak duygu ve düşüncelerini katabilmek için itina eden, güzellik unsuruna özellikle dikkat eden büyük şairler yetişmiştir. İkinci yarıda şiirin fikir ve manaya feda edildiği görüşünde olanlar, şiirin, halkın günlük meşgalesi olmaktan çıktığını, gerçek şairleri bilen ve okuyanların azaldığını söyleyenler vardır.

Roman ve hikâyede durum biraz daha ümit vericidir. Ancak şair, romancı, edebiyat tarihçisi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şu teşhisi üzerinde durulmaya değer: "Türk romanı günü gününe yaşayışımızla alâkadar. Fakat bütün bunlara rağmen bu romanı çok defa sunî bulmamak, okurken cansızlığına isyan etmemek, hatta realite ile arasında bir münasebet tesis edebilmek de pek az mümkün." Bu söz gibi, Türk hikâye ve romanının bunalımda olduğu, ideolojik yelpazenin her kesiminde bu türde eser verildiği yazarların kuvvetli bir özden uzak biçim arayışları içinde olduğu da söyleniyor. Tarihe bakmanın yolunu bulan, gündelik ve aktüel olandan millî ve evrensel boyutlara ulaşan hikâyecilerimizin varlığından, azınlık çevrelerinin hâlâ romanın tek favorisi olmasından, kadın yazarların ayrıntılara girmelerinden, Türk romanının öteki sanat türleri ve edebiyat çeşitleri gibi ideolojik politika tarafından baltalandığından, bu yüzden gelişme şan-

sını büyük ölçüde kaybettiğinden, bazı güncel modaların, ifşaat edebiyatlarının roman yerine sayılmasında duyulan şaşkınlıktan, gayri ahlâkî konulu kitapların romancılığın ciddiyetine, sanata ve kadınlığın haysiyetine gölge düşürdüğünden yakınılıyor. Bu gün hikâye ve romanın bizdeki durumu açıklıkla tartışılabilir. Aslında son çağ edebiyat dünyamızda pek çok türde yeni eserler kaleme alınmış, şüphesiz bunlar edebiyatımızın gelişmesine ve de gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Nitekim gerek resmî gerekse özel kuruluşlar değişik edebî türlerde pekçok ödül dağıtımına girişmiş ve sanatçıyı teşvik etme yolunda önemli adımlar atmışlardır. (Ek: 1-2-3-4-5-6) Bunlar da gösteriyor ki son dönem Türk edebiyatı içinde pekçok edebî türde eserler kaleme alınmış ve bunlardan başarılı olanlar gereken değeri görmüşlerdir. Ancak bundan, son dönem edebiyatımızın beklenen ya da arzu edilen düzeye ulaştığı düşüncesi çıkarılmamalıdır. Üstelik son yıllarda bu gelişme ve değişme biraz da yavaşlamış gibidir. Son çağın ilk yarısında yetişen ustaları aşma hattâ uluslararası düzeyde bir edebî eser ortaya koyma yolunda pek iyimser bir görüşümüz yoktur. Söz gelişi yurt dışında verilen bir Nobel ödülü benzeri bir başarıyı henüz tadamamışız. Her ne kadar bazı yazarlarımız bu tür ödüllere aday gösterilmiş ise de ne yazık ki olumlu bir sonuç, daha doğrusu edebiyatımız adına sevindirici bir başarı söz konusu olmamıştır.

2. AMAÇ VE GELİŞTİRME YÖNÜ

2.1. DİĞER MİLLÎ KÜLTÜR UNSURLARIMIZ ARASINDAKİ YERİ VE DEĞERİ, KARŞILIKLI ETKİLERİ

Kuşaklar arası bir kültür taşıyıcısı olarak edebiyatın kültür unsurları arasında seçkin bir yeri vardır. İnsan, toplum, millet, insanlık ve bütün varlık âlemini içine alması bakımından edebiyatı bizâtihi kültür sayanlar olduğu bilinmektedir.

Ancak edebiyatın en büyük önemi, dili tespit eden, geliştirip yaygınlaştıran, güzelleştirip zenginleştiren, canlı ve renkli tutan bir kültür unsuru oluşudur. Şurası da bir gerçektir ki dil olmadıkça edebiyatın varlığından söz etmeğe imkân yoktur. Edebiyatın dayandığı başlıca kültür unsuru dildir. Ancak dilin geleceği de, o dille yazılan edebiyatın gelişmişliğine, zenginliğine bağlıdır. Bu bakımdan bu iki unsur, bir biri için gerekli, birbirinden ayrılması düşünülemeyecek iki kültür varlığıdır. Tabîi olarak birbirlerine etkileri o nisbette fazladır.

Folklorun halk edebiyatı, özellikle sözlü gelenek kısmı edebiyatın da bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu yüzden bu iki kültür unsurunun da birbirlerine karşılıklı etkileri vardır.

Sözlü müzik hangi türden olursa olsun, güfteleri dolayısıyla edebiyatın ayrılmaz bir parçasıdır. Burada da karşılıklı bir etkileşme söz konusudur. Güzel bir güfte bir musiki parçasını değerlendirdiği gibi, yozlaşmış bir musiki de musiki sözü yazarlığında kaliteyi düşürmekte ve edebiyatın bu bölümü tenkit edilmekte, küçümsenebilmektedir.

Tarih yazarlığı uzun yüzyıllar boyu edebiyatın bir bölümü olarak mütalâa edilmiştir. Kaldı ki tarih, edebiyat için bir konu hazinesidir. Bu unsorda da karşılıklı ve genellikle olumlu bir etkileşme söz konusu edilebilir.

Millî kültürün korunması söz konusu edildiğinde edebiyat eserlerinin hangi türde olursa olsun, millî örf ve geleneklere, özellikle millî ahlâka ve manevî değerlere ters düşmemesi, bu değerleri yıpratıp yok etmemesi istenir. Bu bakımdan edebiyatın bu gibi unsurlarla da ilgisi ve karşılıklı etkileri vardır. Bu husus millî birlik yönünden de önemlidir.

Edebiyatın kitle haberleşme vasıtalarıyla da doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Kitap, süreli, yayın, radyo, televizyon, sinemanın temel kaynaklarının başında edebiyat gelmektedir. Edebiyatla bu kitle haberleşme vasıtaları arasında da olumlu, olumsuz bazı etkileşmeler söz konusudur.

Tiyatro ve opera, piyes ve metinleri bakımından edebiyata muhtaçtır. Bu etkileşme olumsuz yönde ortaya çıktığında millî birlik ve bütünlüğün bozulması, parçalanması gibi çok kötü sonuçlar da doğurabilmektedir. Gerek edebiyat, gerekse kitle haberleşme vasıtaları için, ister istemez bir "zararlı yayınlar" konusu gündeme gelmekte, bu da üzerinde mutlaka durulup çözümlenmesi gereken bir sorun olmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki edebiyat için bütün kültür unsurları gereklidir. Çünkü bunlardan büyük bir kısmı edebiyatın konularını seçme alanları, bir kısmı da var olma yayınlanma araçlarıdır. O alanlar ve araçlar için de edebiyat bir kültür hazinesidir.

2.2. EDEBİYATIN GELECEKTE ALMASI İSTENEN ŞEKİL, AMAÇ VE GELİŞME YÖNÜ

Edebiyat aynı zamanda bir güzel sanat dalı olarak ele alınmalıdır. Sanata belirli şekil verme, amaç belirleme, gelişme yönünü tayin oldukça

güç bir husustur. Çeşitli politik düşüncelerin, ideolojik akımların bulunduğu bir ortamda, ne kadar geniş görüşle hazırlanırsa hazırlansın edebiyata şekil, amaç ve gelişme yönü tayini sanata baskı şeklinde yorumlanacak, belki de tepki uyandırıp tenkit edilecektir.

Bir husus da edebî eserlerin genellikle ilhama bağlı eserler oluşlarıdır. Güçlü nesirleri, deneme halinde şiirleri bulunan ve hitabet edebiyatımızın en büyüklerinden sayılan Atatürk, sanatkârı tanımlarken bir taarruz sırasında bir erin bir tepenin doruğuna elindeki bayrağı dikmek için sarfettiği çabayı anlattıktan sonra:

“Sanatkâr, cemiyette uzun ceht ve gayretlerden sonra alında ışığı ilk hisseden insandır” demiştir.

İşte alındaki ışık ilhamdır, onu hissediş ise her sanatçıda bir ve benzer değildir.

İlhamın değişikliğine, çeşitliliğine rağmen gerçek bir sanatçının ortaya koyduğu esere yine de millî kültür politikasının hedefleri doğrultusunda bir şekil ve öz vermesi mümkündür.

Türk edebiyatının gelecekteki alacağı şekli tesbit ederken Atatürk’ün Türk inkılâbı şairinin nasıl olması gerektiğini anlatan şu sözlerinden hareket edilebilir:

“Mutlak dahil olduğun parlak Türk devrinde şair olduğunu ispat edeceksin. Şiirlerin şen, şatır, fakat Türk milletinin sürur, şetaret, faaliyet, his ve hareketlerini terennüm edecektir. Buna mevcudiyetini hasredeceksin.

Kökü çok büyük olan, dalları ondan daha büyük olacak olan bir ırkın çocuğu olarak, mensup bulunduğun millete lâayık şiirler yazacaksın. Bunu yaparsan kimse itiraz edemez ve kabul ediyorum ki, o zaman muvaffak oldum diyeceksin.”

Buna göre, Türk edebiyatının gelecekte alacağı şekli kısaca “Türk milletinin bünyesine uygun, güzellik zevkini geliştiren duygu ve düşüncelerinin ufkunu genişleten, bütün türlerinde canlı, hareketli, gücünü millî değerler kaynağından alan, millî bünyeyi bozmayacak yeniliklere açık bir edebiyat” diye ifade etmek mümkündür.

Türk edebiyatında varılacak amaca gelince bu husus da kısaca “Türk edebiyatında amaç, Türk edebiyatına büyük dünya edebiyatları arasında saygıdeğer ve seçkin bir yer kazandırmak, Türk edebî eserlerini her türde, dünya kamu oyunu etkileyecek duruma getirmek” diye belirlenebilir.

Gelişme yönü, Atatürk ilkeleri doğrultusunda olacaktır. Doğu ve Batı, eski ve yeni ayrımı söz konusu değildir. Yabancı edebiyatlar, özellikle dünya klâsikleri Türk yazarlarının ufkunu genişletmekte birer aracı olacaklar, ancak bunlar hiçbir zaman taklit edilmeyeceklerdir. Belki yöntemlerden yararlanılacak, yabancı eserler Türk edebiyatına daha iyisini kazandırabilmekte aşılması gerekli bir basamak sayılacaktır.

3. EDEBİYAT ALANINDA YAPILACAK İŞLER (TEDBİRLER)

3.1. TESPİT

I. Türk edebiyatının müracaat kaynakları tam olarak hazırlanıp yayımlanamamıştır. Bu tür müracaat eserlerinin yayımına başlanmış, bir kısmı yarım kalmış, bir kısmı da ancak orta öğrenim çağındakilerin yararlanacağı bir düzeyde kalmıştır:

a. Bütün edebiyatçıları, eserlerini, edebiyat akımları ve edebî bilgileri verecek “Türk Edebiyatı Ansiklopedisi”;

b. Türk edebiyatının dokümantasyonu yapılmamıştır. Ancak yapılan çalışmalar kişi bibliyografyaları üzerinedir. Edebiyatla ilgili bütün yayınları içine alan bir “Türk Edebiyatı Bibliyografyası”;

c. Türk edebiyatçıları kısa biyografileri ile tanıttak “Türk Edebiyatı Biyografi Kılavuzu”;

ç. Edebiyatla ilgili kelime ve terimlerin yer aldığı “Türk Edebiyatı Sözlüğü”;

yayınlanması gerekli müracaat eserleridir.

II. Batıdaki örneklerle kıyaslanacak ölçüde bir “Türk Edebiyatı Tarihi” yazılmamıştır. Mevcut tarihler ancak öğrencilerin, bir dereceye kadar da halkın yararlanabileceği eserlerdir. İlmî değeri haiz birkaç çalışma ise ancak belirli zamanlar edebiyatını içine almaktadır. Bir “Türk Edebiyat Tarihi” yanında bir şiir tarihimiz, bir roman tarihimiz de yazılmamıştır.

III. Türk sözlü edebiyat ürünlerinin tespiti, Türk ruhunun en öz ve derin temayüllerini ortaya koyan bu eserlerin büyük bir kısmı, yapılan pek çok çalışmaya rağmen, henüz derlenememiştir. Modern kayıt vasıtalarıyla toplanacak bu malzeme, bugün ve yarının edebiyatçıları için de ham madde olarak kullanılabilir bir konu hazinesi olacaktır. Bu arada dış Türklerin folklor ve halk edebiyatı ürünlerinin derlenmesi de gözden uzak tutulmalıdır.

IV. Türk edebiyatının yazılı eserlerinden büyükçe bir kısmının henüz basılı kitap haline getirilmediği görülüyor. Konu "Birinci Neşriyat Kongresi"nden bugüne kadar süregelmiştir. Bu eserlerin üniversiteler, bazı bilim kurumları ve devlet kuruluşları tarafından ancak çok az bir kısmı basılabilmiştir. Kütüphanelerimizi dolduran, bir kısmı az buldukları için yurt dışı kütüphanelere kaçırılan yazma eserlerimiz, divan edebiyatı ürünleri de dahil olmak üzere yayımlandığı zaman dünya klâsik edebiyatı ile karşılaşılabilir bir koleksiyon teşkil edecektir.

V. Tanzimattan sonra oluşan yeni Türk edebiyatı mahsullerinden yine çok büyük bir kısmı eski harflerle basıldıkları gibi kalmıştır. Bunlar içinde Edebiyat-ı Cedidecilerin eserleri bulunduğu gibi, Millî Edebiyat Cereyanına ait eserler ve özellikle Millî Mücadele yılları edebiyatı da mevcuttur. Yine eski harfli bazı gazete ve dergilerin yeni harflere çevrilerek, ya tamamen yahut seçilerek basılması halinde edebiyatımız kadar Türk fikir hayatı ile uğraşanların da yararlanacakları bir bilgi kaynağına sahip olacaktır.

VI. Batıda yazarların bütün eserlerini külliyatlar halinde basmak, hatta bunların lüks baskılarını yapmak bir gelenek halini almıştır. Ülkemizde bazı yayınevleri külliyat basımı teşebbüsüne girişmişler, ancak çok okunan yazarların eserlerini yayımlayabilmişlerdir. Az okunan veya az okunması muhtemel kişilerin eserleri yine kütüphane raflarında ancak eski harfleri bilen okuyucuyu beklemektedir.

VII. Türk toplumu az okuyan bir toplumdur. Günümüz edebiyatçıları da bu az okunmaktan şikâyetçidirler. Türk çocuğuna küçükten okuma zevki aşılacak çocuk kitaplarının çoğunlukla tercüme olduğu ve kısmen millî bünyeye uymadığı görülmektedir. Bu arada çocuk edebiyatına gerekli önemin verilemediği tespit olunmuştur.

3.2. KORUMA TEDBİRLERİ

Türk edebiyatının korunması konusunda eserlerin yanında sanatçının ve sanatçı haklarının da korunması söz konusudur. Eserlerin korunmasında maddî koruma yanında manevî korumadan da bahsedilebilir.

a. Maddî korunmanın başında sanat değeri taşıyan eserlerin yayımlanması vardır. Bu tür eserlerden eski Türk edebiyatına ait metinler,

- Yalnız fotokopiyle tıpkı basım olarak,
- Yeni Türk alfabesiyle bilimsel yayın olarak,

- Aynı ciltte hem tıpkı basım, hem bilimsel yayın olarak,
- Günümüz Türkçesine aktarma şeklinde yayınlanabilir.

b. Eserleri dergi ve gazete sayfalarında kalmış eski yazarların şiir ve yazıları kitap ve antoloji halinde basılabilir.

c. Türk edebiyatçılarının eserleri en değerlilerinden başlamak üzere külliyat halinde yayınlanabilir. Atatürk dönemi yazarlarının eserleri için ayrı külliyat dizisi düşünülebilir.

ç. Ölen Türk edebiyatçılarının özel eşyaları, kütüphanesi, müsvedde halindeki eserleri ve hatıraları korunmalıdır.

d. Koruma işlemi, Türk edebiyatı araştırmalarının temel kaynakları olan eski gazete ve dergi koleksiyonları için de söz konusudur. Bunların mikrofilmleri alınarak belirli merkezlerde mikrofilm arşivleri kurulabilir. Bu arada çok yıbranmış yazmalar, eski nadir basmalar, özellikle eski dergi ve gazete koleksiyonları patolojik onarımdan geçirilmelidirler.

e. Bu arada eserlerin ve edebiyatçıların dış kültür etkilerden korunmaları da söz konusu olabilir. Bu koruma manevî bir koruma olacaktır.

f. Yine edebiyatçıların yaşlılık yıllarında güzel bir ortamda yaşatılması da koruma tedbirlerine dahil edilebilir.

3.3. YAYMA VE TANITMA TEDBİRLERİ

a. Türk edebiyatının çağdaş, milletçe benimsenen ve kuşakları besleyen bir kimlik kazanabilmesi için onun en geniş kitlelere yayılması gerekmektedir. Halbuki bugüne kadar en çok okunan bir Türk romanı dahi 200.000 nin üzerinde satılamamıştır. Basım sayısı 30 un üzerinde ancak bir kaç kitabımız vardır. En çok okunan şiir kitabı *Safahat* ın bile 15 basımını yapılabiştir. Yüzyıllar boyu Türk edebiyatında işlenegelen millî ve manevî değerleri aktüel hale getirmek, gelecek nesillere intikal ettirmek ve bugün o kadar ihtiyaç duyulan ortak millî kültürü kurmak ancak edebiyat eserlerinin yaygınlaştırılması ve onların okunmasını sağlamakla mümkün olabilecektir.

b. Çocuğa okuma zevki kazandırmak için çocuk edebiyatına önem verilmeli, bu dalda basılacak kitapların muhtevaları kadar baskılarının dış yapı olarak çekici olmasına da özen gösterilmelidir. Okullarda Türk edebiyatı dersleri yaygınlaştırılmalı, ders kitaplarına edebiyatçıların en güzel parçaları alınmalı, Türk yazarlarından gençlik için özel diziler çıkarılmalı,

çocuk ve gence okumayı sevdirecek pedagojik tedbirler alınmalıdır. Türkiye dışında çalışanlarımızın çocukları için bastırılıp dağıtılacak eserlere özellikle dikkat edilmelidir.

c. Türkçenin hızlı değişmesi karşısında eski eserler geniş halk kitlesi ve özellikle çocuklar ve gençler tarafından okunamamaktadır. Bu yüzden Türk edebiyatının temel eserleri bu konunun uzmanlarınca günümüz Türkçesine aktarılmalı, bu aktarma yapılırken duygu ve düşünce muhtevasının kaybedilmemesine dikkat edilmelidir.

ç. Türk edebiyatının en güzel eserleri, sürekli olarak T.R.T. de tanıtılmalı, özellikle yeni eserler arasında değerli bulunanlar için televizyon ve radyoda özel saatler ayrılarak eserler üzerinde konuşmalar, tartışmalar, açık oturumlar ve sohbetler düzenlenmelidir. Bu eserlerin ya tamamı veya seçilmiş parçalar kaset haline getirilip okullara, kütüphanelere, hastane ve hapishanelere dağıtılmalıdır.

d. Görüntünün, sesteki ve soyut fikirden daha etkili olduğu düşünülerek milli değerleri işleyen edebî eserler, uzman ve sanatçılarca bozmadan film haline getirilerek T.R.T. de sürekli olarak gösterilmelidir. Her filmin sonunda düzenlenecek açık oturumlar ise, seyredilen eserin sadece eğlence vasıtası değil, birer sanat ve tefekkür konusu olduğunu seyirciye anlatacaktır. Türk edebiyatı için belgesel film dizileri de düşünülebilir.

e. Hazırlanan film ve kasetler yurt dışında çalışan Türklere de gönderilip milli kültürden kopmamaları sağlanabilir.

f. Gerek yapılan yayınlar, gerekse kaset ve filmler Türkoloji eğitimi yapan yabancı üniversitelerdeki enstitü ve kürsülere gönderilmesi halinde Türk edebiyatının dış dünyaya tanıtılması da mümkün olacaktır.

g. Türk edebiyatının pek az eseri yabancı dillere çevrilmiştir. Günümüz yazarlarından eserleri yabancı dile çevrilenlerin sayısı yine pek azdır. Türk edebiyatının dünyaya yaymak ve tanıtmak için en değerli eserlerin aslına uygun olarak yabancı dillere çevrilmesi sağlanmalıdır. Bu tercüme Türk edebiyatının evrensel bir karakter kazanmasını ve dünya kültürüne katkısını sağlayacaktır. Türk edebiyatının gerçek değerlerinin dış dünyada tanınmaları mümkün olacaktır.

ğ. Yine dış dünyaya tanıtmak üzere Türkiye'deki edebiyatla ilgili yayınları açıklamalı olarak tanıtacak yabancı dilde bir yıllık çıkarılması da düşünülebilir.

h. Batıda klâsik eserlerin gençler ve çocuklar için düzenlenmiş özet veya kısaltılmış, sadeleştirilmiş basımları yapılmaktadır. Türk edebiyatının ana eserleri için gençlerin ve çocukların seviyesine göre düzenlenmiş diziler yayımlanabilir.

3.4. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME TEDBİRLERİ

a. Türk edebiyatı üzerinde çalışacakların araştırmalarını kolaylaştırmak üzere başlangıçtan bir yakın tarihe kadar bütün dokümanların bibliyografik künyelerini içine alan bir “Türk Edebiyatı Bibliyografyası” yayımlanmalı, bu bibliyografyanın sonradan sürekli olarak üç ayda bir yayınlanacak fasiküllerle aktüelliği sağlanmalıdır.

b. Türk edebiyatının çeşitli alan, zaman kesimi, kişi ve eserleri üzerinde yapılan incelemeler, değerlendirilmeli, monografilerin hazırlanıp yayımlanmasına çalışılmalıdır. Türk edebiyatında yapılacak büyük sentez eserlerin üzerinde çalışanlar teşvik edilmelidir. Yurt dışı ve yurt içi kütüphanelerde Türk edebiyatı üzerinde araştırma yapanlara imkân sağlanmalıdır.

c. Türk edebiyatının gelişmesini sağlamak için yeni eser veren sanatçılar teşvik edilmeli, eserlerin yayınlama imkânı kazandırılmalıdır.

ç. Millî kültür değerlerini sanatkârane bir şekilde işleyen yeni eserlerin yazılması teşvik olunmalıdır.

d. Yayınlanan edebî eserlerin objektif ölçülerle değerlendirildiği üç yahut altı aylık bir “Türk Edebiyatı Tenkit Dergisi” çıkarılmalıdır.

e. Türk edebiyatı sanatçılarını yeni ve değerli eser vermeye teşvik edecek büyük maddî değeri olan ödüller ve şeref armağanları verilmelidir.

f. Türk edebiyatçısı eserinin satılmamasından yakınmaktadır, bu konuda şikâyetleri dindirecek satış imkânları sağlanmalıdır.

g. Özel kuruluşların basamadığı büyük edebî eserlerin basımında yazara yardımcı olunmalıdır.

3.5. EĞİTİM TEDBİRLERİ

a. Ortaokul ve liselerdeki Türkçe ve edebiyat derslerinde hem yazma zevkini geliştirecek hem de edebî eslere okur kazandıracak öğretim yöntemleri uygulamalı, edebiyat derslerine önem verilmeli, edebiyat öğretmenleri edebiyatı sevdirecek, öğrencilere okuma zevki aşılacak kapasitede yetiştirilmelidir.

b. Edebiyat ders kitapları, öğrencilere bir edebi zevk kazandıracak nitelikte hazırlanmalıdır.

c. Türk edebiyatı alanında araştırma yapacakların, uzmanların yetişmesi için çalışma ortamı sağlanmalı, onlar için özendirici burslar verilmelidir.

Edebiyat eğitimi konusunda Atatürk'ün şu sözleri bu konuya ne büyük bir önem verdiğinin delilidir:

“Bu itibarla, edebiyatın her insan cemiyeti ve bu cemiyetin hal ve istikbalini koruyan ve koruyacak olan, her teşekkül için, en esaslı terbiye vasıtalarından biri olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Bunun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı edebiyat öğretiminde şu noktalara, bilhassa ehemmiyet ve kıymet vermelidir:

a. Türk çocuğunun kafasını, fitrî yaradılışındaki dikkat ve itinaya göre tekevün ettirmek. Bu cumhuriyetin sıhîh düzeni ile alâkadar olan vekâlede de teveccüh eden bir vazifedir.

b. Güzel muhafaza edilen, Türk kafa ve zekâlarını açmak, yaymak, genişletmek. Bu bilhassa Kültür Bakanlığının vazifesidir. Bununla birlikte, müstait Türk çocuk kafalarına müsbet ilim ve maddî teknik mefhumlarını, yalnız nazarî olarak değil, aynı zamanda pratik vasıtalar ile de yerleştirmek.

c. Bir taraftan da, Türk kafalarındaki kabiliyetleri, Türk karakterindeki sağlamlıkları, Türk duygularındaki yükseklik ve genişlikleri, kendilerini hiç zorlamadan, natürel bir tarzda ve olduğu gibi ifadeye onları alıştırmak.

Bunlar yapılıncaya netice şu olacaktır; Türk çocuğu konuşurken, onun beyan ve anlatış tarzı, Türk çocuğu yazarken bile, onun ifade üslûbu kendisini dinleyenleri onun yürüdüğü yola götürecektir bu kabiliyeti sayesinde, Türk çocuğu kendisini dinleyen veya yazısını okuyanları peşine takarak Türk ülküsüne iletebilecek, ulaştırabilecektir.

Bu edebiyat telâkkisi, böyle bir edebiyat tedrisi sayesinde ki, edebiyat medlûlünden anlaşılacak gayeye varmak mümkün olabilir.”

4. TEŞKİLATLANMA

4.1. Türk edebiyatında gerekli ilmî araştırmaları yapıp ve yaptırıp yayınlayacak bir “Türk Edebiyatı Enstitüsü” veya “Türk Edebiyatı Araştırma Merkezi” kurulmalıdır.

4.2. “Türk Edebiyatı Bibliyografyası”nı toplu ve güncel olarak çıkaracak bir “Türk Edebiyatı Dokümantasyon Merkezi” Millî Kütüphane’de oluşturulabilir.

4.3. “Türk Edebiyatı Arşivi” Türk edebiyatıyla ilgili belgeleri, eser müsveddelerini, gazete keseklerini toplayacak bu merkez de yine Millî Kütüphane’de bir şube olarak geliştirilebilir.

4.4. Türk edebiyatçılarının hatıra ve eşyalarını koruyacak bir “Türk Edebiyat Müzesi” kurulabilir ve bunun yanında Türk edebiyatının ünlü kişilerinin evleri müze haline getirilebilir.

5. EK TEDBİRLER

5.1. Edebiyatta bu geniş kapsamlı çalışmaların yapılması için bu alanda gerçekten iyi yetişmiş yetkili bir kadroya ihtiyaç vardır. Maddî yönden de tatmin edilecek bu kadro başlangıçta çekirdek halinde kurulmalı, bu çekirdek kadroya yardımcı olarak verilecek genç bir ekiple çalışmalar yürütülürken gençlerin yetişmesi de sağlanmış olacaktır.

Tabii olarak çekirdek kadronun eski ve yeni Türk edebiyatını çok iyi işleyebilen yetişmiş mütehassıslardan teşkili gereklidir.

5.2. Türk edebiyatçılarının seslerini koruyacak bir fonotek kurulmalı, bu fonotek yakın zamanlarda ölen, sesleri kaydedilmiş sanatçıların kasetlerini de derlemelidir.

5.3. Türk edebiyat eserlerini banda okuyacak, tiyatro sanatçılarından oluşacak bir ekibin ve doldurulacak kasetleri çoğaltacak bir ses labrotuvarının kurulması da düşünülmelidir.

5.4. Türk edebiyatçılarına ödül veren kurum ve kuruluşların devletçe desteklenmesi de düşünülebilir.

5.5. Türk edebiyatının temel eserleri millî şura mal edilmeli ve millî hayatın dayandığı birlikte inanılan ortak değerler, bu değerlere bağlı olarak millî kültürün dayandığı, halkın ve aydınların münakaşasız birleşeceği millî ortak eserler yayınlanmalıdır.

6. SONUÇ

Baştan beri yaptığımız değerlendirmeler edebiyatımızın ne kadar çok yönlü bir değişme ve gelişme gösterdiğini açıkça ifade etmektedir. Yüzyıllar boyu süregelen bu değişme ve gelişme şüphesiz millî kültür varlığımızın özünü oluşturmaktadır. Bu kültür varlığının zenginlik ve sürekliliğini

koruması için ileriye sürdüğümüz tedbirler iyi incelenirse, iyi çözümlenirse ve gerçekleştirilirse gelecek kuşaklara övünebilecekleri, içinde evrensel değerler de bulunan bir kültür mirası bırakmış olabiliriz. Ancak şunu da unutmamalıdır ki kültür değerlerimizin pek çoğunu da henüz edebiyata mal edebilmiş değiliz. Çok canlı bir örnek olsun diye, yakın tarihimizin en parlak zaferlerini içine alan Millî Mücadelenin bile edebiyatta lâıykıyla işlenememiş olmasını gösterebiliriz. Her Türk'ün ve Türk sanatçısının gururla övünebileceği böylesine olayları edebiyata kazandırmak millî duygu, düşünce ve edebiyat zevki bakımından ortak değerlerde birleşmemizi ve bütünleşmemizi sağlamış olacaktır. Bu ortak değerlerde birleşme ise hem kültür dünyasında çekilen sıkıntıları giderecek, hem millî bütünlüğü yaratmada önemli bir faktör olacak hem de ortak millî eserlerin yaratılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Böylelikle ortak kültür değerleri daha bir güçlenecek, daha sağlamlaşacaktır. Millet birliği ve ortak kültür değerlerine bağlılık duygusu edebiyat yolu ile pekiştirilmiş olacaktır.

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ

Türk Dil Kurumu her yıl 26 Eylül Dil Bayramı'nda verilmek üzere 3500'er liralık bir *Bilim Ödülü* ile bir *Sanat Ödülü* koymuştu.

Bilim Ödülü'nü kazanan yazarlar ve eserleri :

- 1955 — Gündüz Akıncı (*Abdülhak Hâmit Tarhan*)
 1957 — Cavit Orhan Tütengil (*Montesquieu'nun Siyasî ve İktisadî Fikirleri*)

Sanat Ödülü'nü kazananlar ve eserleri :

- 1955 — Cahit Külebi (*Yeşeren Otlar*, şiir kitabı)
 1956 — Orhan Hançerlioğlu (*Ali*, roman)
 1957 — Sabahattin Kudret Aksal (*Yaralı Hayvan*, hikâye kitabı).

1958 başında ödül yönetmeliği değiştirildi. Her birine 1500'er lira üzerinden bir Bilim Ödülü ile; şiir, roman, hikâye, oyun, çeviri ve deneme-eleştiri-gezi türlerinde olmak üzere altı dalda Edebiyat Ödülü verilme-ye başlandı. Ödüller 1971'den başlayarak 500 liraya çıkarıldı.

Bilim Ödülü'nü kazananlar ve eserleri :

- 1959 — Nermi Uygur (*Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Problemi*)
 1960 — Hüseyin Batuhan (*Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi*)
 1963 — İlhan F. Akın (*Devlet Doktrinleri*)
 1970 — Metin And (*Geleneksel Türk Tiyatrosu*)
 1973 — Berna Moran (*Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*)
 1974 — Cevdet Kudret (*Ortaoyunu*)
 1976 — Özer Ozankaya (*Toplumbilime Giriş*)
 1977 — Emre Kongar (*Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*)

Edebiyat Ödülleri'ni kazananlar ve eserleri :

Şiir türünde :

- 1957 — Fazıl Hüsnü Dağlarca (*Delice Böcek*)
 1964 — Behçet Necatigil (*Yaz Dönemi*)

- 1965 — Gülten Akın (*Sığda*)
 1966 — Cemal Süreyya (*Göçebe*)
 1967 — Nahit Ulvi Akgün (*Evren Türküsü*)
 1969 — Necati Cumalı (*Yağmurlu Deniz*)
 1970 — Oktay Rifat (*Şiirler*)
 1972 — Metin Eloğlu (*Dizin*)
 1974 — Atilla İlhan (*Tutuklunun Günlüğü*)
 1976 — Kemal Özer (*Sen de Katılmalsın Yaşamı Savunmaya*)
 1977 — Edip Cansever (*Ben Ruhi Bey Nasılım*)
 1979 — İlhan Berk (*Kül*)
 1980 — Yaşar Miraç (*Trabzon delikanlı*)
 1981 — Mehmet Taner (*Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar*)
 1982 — Ali Yüce (*Halk Çağı*)

Roman türünde :

- 1957 — Oktay Akbal (*Suçumuz İnsan Olmak*)
 1962 — Nezihe Meriç (*Korsan Çıkmazı*)
 1967 — Kemal Bilbaşar (*Cemo*)
 1968 — Kemal Tahir (*Devlet Ana*)
 1971 — Fakir Baykurt (*Tırpan*)
 1973 — Abbas Sayar (*Çelo*)
 1974 — Mehmet Seyda (*İçe Dönük ve Atak*)
 1976 — Dursun Akçam (*Kanlıdere'nin Kurtları*)
 1977 — Selim İleri (*Her Gece Bodrum*)
 1978 — Necati Tosuner (*Sancı Sancı*)
 1979 — Güven Turan (*Dalyan*)
 1980 — Yalçın İrfan (*Ölümün Ağzı*)

Hikâye türünde :

- 1958 — Tahsin Yücel (*Düşlerin Ölümü*)
 1960 — Onat Kutlar (*İshak*)
 1961 — TANK DURSUN K. (*Güzel Avrat Otu*)
 1962 — Muzaffer Buyrukçu (*Bulanık Resimler*)
 1963 — Feyyaz Kayacan (*Sığınak Hikâyeleri*)
 1964 — Demir Özlü (*Soluma*)
 1965 — Afet Muhteremoğlu (*Başörtülüler*)
 1968 — Samim Kocagöz (*Yağmurdaki Kız*)
 1969 — Orhan Kemal (*Önce Ekmek*)
 1971 — Şahap Sıtkı (*Acı*)

- 1972 — Adnan Özyalçiner (*Yağma*)
 1973 — Selçuk Baran (*Haziran*)
 1974 — Zeyyat Selimoğlu (*Koca Denizde İki Nokta*)
 1975 — Demirtaş Ceyhun (*Apartman*)
 1976 — Nedim Gürsel (*Uzun Sürmüş Bir Yaz*)
 1977 — Hulki Aktunç (*Gidenler Dünmeyenler*)
 1978 — Muzaffer İzgü (*Donumdaki Para*)
 1979 — Necati Güngör (*Sevgi Ekmektir*)
 1980 — Hacıhasanoğlu Muzaffer (*Eller*)
 1981 — Burhan Günel (*Başka Bir Yaz*)

Oyun türünde:

- 1960 — Orhan Asena (*Tanrılar ve İnsanlar*)
 1963 — Vüs'at O. Bener (*Ihlamur Ağacı*)
 1968 — Turan Oflazoğlu (*Deli İbrahim*)
 1970 — Aziz Nesin (*Çıcu*)
 1972 — Haldun Taner (*Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*)
 1974 — Adalet Ağaoğlu (*Üç Oyun*)
 1976 — Güngör Dilmen (*Midas'ın Kördüğümü*)
 1977 — Dinçer Sümer (*Eski Fotoğraflar*)
 1979 — Oktay Arayıcı (*Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi*)
 1980 — Bilginer Recep (*Yunus Emre*)

Çeviri türünde :

- 1959 — Sahabahattin Eyuboğlu - M. Ali Cimcoz (Eflâton'dan *Devlet* çevirisiyle)
 1960 — Teoman Aktürel (Philippe Soupault'dan *Şarlo* çevirisiyle)
 1961 — Azra Erhat ve A. Kadir (Homeros'tan *İlyada* çevirisiyle)
 1962 — Adalet Cimcoz (Franz Kafka'dan *Milè:a'ya Mektuplar* çevirisiyle)
 1963 — Bilge Karasu (D. H. Lawrence'den *Ölen Adam* çevirisiyle)
 1964 — Tahsin Saraç (*Günümüz Fransız Şiiri* kitabıyla)
 1965 — Ülkü Tamer (Edith Hamilton'dan *Mitoloji* çevirisiyle)
 1968 — Seha L. Meray (Hugo Grotius'tan *Savaş ve Barış Hukuku* çevirisiyle)
 1969 — Can Alkor (Nietzsche'den *Ecce Homo* çevirisiyle)
 1971 — Atillâ Tokatlı (Elsa Triolet'den *Beyaz At* romanı çevirisiyle)

- 1972 — Bertan Onaran (Simone de Beauvoir'den *Konuk Kız* romanı çevirisiyle)
- 1973 — Melih Cevdet Anday (Tarjel Vesas'tan *Buz Sarayı* romanı çevirisiyle)
- 1974 — Hüseyin Demirhan (Eflâton'dan *Devlet* çevirisiyle)
- 1975 — Tomris Uyar ve Turgut Uyar (Lucretius'tan *Evrenin Yapısı* çevirisiyle)
- 1976 — Said Maden (Louis Aragon'dan *Elsa'ya Şiirler* çevirisiyle)
- 1977 — Bedrettin Cömert (E. H. Combrich'den *Sanatın Öyküsü* çevirisiyle)
- 1979 — Özdemir İnce (*Yannis Ritsos'tan Taşlar, Yinelemeler, Parmaklıklar* çevirisi ile)
- 1980 — İlhan Güngören (*D. T. Suzuki'den Zen Budizm* çevirisiyle)

Deneme-Eleştiri Gezi türünde :

- 1961 — Memet Fuat (*Düşünceye Saygı*)
- 1962 — Fikret Otyam (*Gide Gide 3*)
- 1963 — Burhan Arpad (*Gezi Günlüğü*)
- 1964 — Necip Aslan (*Eflatun*)
- 1965 — Ceyhun Atuf Kansu (*Köy Öğretmenine Mektuplar*).
- 1967 — Cemil Yener (*Fuzuli'nin Dünyası*)
- 1968 — Cengiz Bektaş (*Mimarlıkta Eleştiri*)
- 1974 — Mehmet Doğan (*Tekrarın Tekrarı*)
- 1976 — Salâh Birsal (*Şiir ve Cinayet*)

1976'a kadar üç dala toplu verilen tek ödül, 1977'den başlanarak deneme, eleştiri ve gezi türlerine ayrı ayrı verilir oldu, yeni olarak da "masal ve çocuk yazını ödülü" kondu. Buna göre :

Deneme türünde :

- 1977 — Nusret Hızır (*Felsefe Yazıları*)
- 1978 — Çetin Altan (*Bir Yumak İnsan*)
- 1979 — Ferit Edgü (*Ders Notları*)
- 1980 — Enis Batur (*Şiir ve İdeoloji*)

Eleştiri türünde :

- 1979 — Afşar Timuçin (*Nazım Hikmet'in Şiiri*)

Gezi türünde :

1981 yılından itibaren, ayrı ayrı verilmekte olan oyun, deneme, eleştiri ve gezi ödülleri birleştirilerek deneme, anı, gezi, eleştiri, inceleme ve oyun dalında tek ödül verilmeye başlandı.

1981 — Aydın Köksal (*Dil ve Ekin*)

1982 — Ayşegül Yüksek (*Yapısalcılık ve Bir Uygulama*)

Çocuk yazını türünde :

1977 — Oğuz Tansel (*Allı ile Fırfır*)

1978 — İsmail Uyaroğlu (*Çocuk ve Şiir*)

1979 — Işıl Özgentürk (*Hayat Okulu*)

1980 — Vedat Dalokay (*Kolo*)

1981 — Ali Püsküllüoğlu (*Nasreddin Hoca*)

1982 — Abdülkadir Budak (*Bir Gül Çocuk*)

1955 yılından beri süregelen Türk Dil Kurumu ödülleri aday yapıtların gerekli oy sayısını toplayamamış olmaları nedeniyle, bazı türlerde ve listede belirtilmemiş yıllarda verilemedi.

TÜRKİYE MİLLÎ KÜLTÜR VAKFI KÜLTÜR ARMAĞANLARI

1974 — İlk baskıları 1974'de yapılmış eserler için verilen bu armağanı *Bir Yeni Dünya Kurmuşum* şiir kitabıyla Mehmet Çınarlı, *Çandarlı Vezir Ailesi* isimli eseriyle tarih dalında Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve *Umrandan Uygarlığa* adlı kitabıyla fikir dalında Cemil Meriç kazandılar. Emine Işınsu'ya *Sanca* romanı için, edebiyat dalında jüri özel armağanı verildi.

1975 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Mustafa Miyasoğlu *Kaybolmuş Günler* (roman, 1975) ve Bahaeddin Özkıışı *Göç Zamanı* (hikâyeler, 1975) kazandılar (bkz. Türk Edebiyatı dergisi, 45, temmuz 1977).

1976 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Tarık Buğra *Firavun İmanı* (roman, 1976) ile, tarih dalında Faruk Sümer *Safavî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü* eseri ile, fikir dalında Ahmet Kabaklı *Bürokrasi ve Biz* eseri ile kazandılar. Sevinç Çokum'a *Makina* (hikâyeler, 1976) kitabı için edebiyat dalında jüri özel armağanı verildi.

- 1977 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Özdemir Nutku *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri* eseri ile, tarih dalında Mustafa Kafalı *Altınordu Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri* kitabıyla ve Mertol Tulum *Dursun Bey Tarih-i Ebü'l-Feth* kitabıyla birlikte kazandı. Yahya Akengin'e de *Çağ Sürgünü* (1977) şiir kitabı için jüri özel armağanı verildi.
- 1978 — Kültür Armağanını edebiyat dalında Önal Vasıf *Duvar*, Coşkun Ertepinar *Zaman Bahçesi*, Durali Yılmaz *Fetva Yokuşu* adlı eserler ile, tarih dalında Aydın Taneri *Osmanlı Devletinin Kuruluş Dönemi* adlı eseri ile fikir dalında Mehmet Turgut *Çıkış Yolu*, Semiha Ayverdi *Kölelikten Efendiliğe* adlı eserler ile kazandılar.
- 1979 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Tarık Buğra *Gençliğim Eyvah* ve Yavuz Bülent Bakiler *Üsküpten Kosovaya* adlı eserleriyle, tarih dalında Abdurrahman Küçük *Dönmeler ve Dönmelik Tarihi* adlı eseri ile fikir dalında Ayhan Songar *Sibernetik* adlı eseri ile aldılar.
- 1980 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Mustafa Necati, Sepetçioğlu *Gece Vaktinde Gün Dönümü ve Karanlıkta Mum Işığı* adlı eserleri ile, tarih dalında Prof. Dr. Erdoğan Merçil *Kırman Selçukları* adlı eseri ile, fikir dalında Cemil Meriç *Kırk Ambar* adlı eseri ile kazandılar. Prof. Dr. Süheyl Ünver'e de *Yahya Kemal'in Dünyası* adlı eseri için edebiyat dalında jüri özel armağanı verildi.
- 1981 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Prof. Dr. F. Kadri Timurtaş *Tarih İçinde Türk Edebiyatı* adlı eseri ve Tarık Buğra *Yalnızlar* adlı eseri ile, Atatürk dalında Prof. Dr. Kaplan, Doç. Dr. İnci Enginün, Doç. Dr. Birol Emil, Necat Birinci ve Abdullah Uçman birlikte hazırladıkları *Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* adlı eser ile, fikir dalında Necip Fazıl Kısakürek *İmân ve İslâm Atlası* ve Prof. Dr. Erol Güngör *İslâmın Bugünkü Meseleleri* adlı eserleri ile, tarih dalında Kemal Öke *II. Abdülhamit, Siyonistler ve Filistin Meselesi* adlı eseri ile kazandılar. Doç. Dr. Hüseyin Ayan'a *Çevri, Hayatı, Edebi-Kişiliği, Eserleri ve Divanın Tenkitli Metni* adlı eseri ve Dr. Neclâ Pekolcay'a *İslâmi Türk Edebiyatı* adlı eseri için edebiyat dalında jüri özel armağanı verildi.
- 1982 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında M. Necati Sepetçioğlu *Ebem Kuşağı*, Mehmet Niyazi *Ölüm Daha Sonra*, Sadık K. Tural *Zama-*

nının *Elinden Tutmak* adlı eserler ile tarih dalında Süleyman Ulu-
dağ *İbn-Haldun Mukaddime* adlı eseri ile fikir dalında Nihat Keklik
Felsefenin İlkeleri adlı eseri ile kazandılar.

- 1983 — Kültür Armağanı'nı edebiyat dalında Tarık Buğra *Osmancık*, Me-
ral Maruf *Hicret Günleri*, Fethi Gedikli-Yusuf Gedikli *Çağdaş Azeri*
Şiiri Antolojisi adlı eserleri ile, tarih dalında Mübahat Kütükoğlu
Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihi Narh Defteri adlı eseri
ile, fikir dalında Mehmet Eröz *Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz*
adlı eseri ile kazandılar.

YAŞAR NABİ NAYIR EDEBİYAT ÖDÜLÜ

1982'de Varlık Yayınları'nın kurduğu ödül, önceleri roman ve çeviri
roman dalında verilirken, 1984'de şiir dalında verildi. Kazanan yapıtlar
Varlık Yayınları tarafından basılıyordu. Ancak beklenen ilgi görülmediğin-
den verilmeme kararı alındı (1985).

- 1982 — Ödüle lâyık eser bulunamadı.
1983 — Roman dalında : ödüle layık eser bulunamadı. Çeviri dalında
Yıldız Canpolat, Pio Barojo'dan *Bilgi Ağacı* adlı çevirisiyle
1984 — Şiir dalında : Behçet Aysan (*Sesler ve Küller*), Hüseyin Ferhad (*Ve*
Yürüdük Gecenin Ateşi İçinden), Bedrettin Aykın (*Gecede Söyleyen*
Türküler)

YAZARLAR BİLİĞİ ÖDÜLLERİ

Yazarlar Birliği tarafından 1980 yılında kurulan ödül her yıl çeşitli
dallarda verilmektedir.

- 1980-81 Hikâye dalında : Mustafa Kutlu (*Yoksulluk İçimizde*)
Roman dalında : Mustafa Miyasoğlu (*Dönemeç*)
Şiir dalında : MK. Atilla Maraş (*Şehrâyin*)
İnceleme dalında : Sadık Albayrak
Tiyatro dalında : Tarık Buğra
1982-83 Hikâye dalında : Mustafa Kutlu (*Ya Tahammül Ya Sefer*)
Roman dalında : Hasan Kayıhan (*Gurbet Ölümleri*)
Şiir dalında : Mehmet Çınarlı (*Saman Perdesi*)
Fikir dalında : Hüsnü Aktaş
Araştırma dalında : Saadettin Elibol (*İnanç ve Kültür*)
Deneme-Tenkit dalında : Necmettin Turinay (*Geleneğin Dünyası-*
Yeniliğin Ufukları)

- Çocuk edebiyatı dalında : Mustafa Ruhi Şirin (*Masal Mektuplar*)
- Tercüme dalında : Sevim Kantarcıoğlu (*Edebiyat Üzerine Düşünceler — T.S. Eliot'tan*)
- Basın dalında : Ahmet Kabaklı
- 1983-84 Hikâye dalında : Rasim Özdenören (*Denize Açılan Kapı*)
- Roman dalında : Sevinç Çokum (*Hilâl Görününce*)
- Şiir dalında : Ebubekir Eroğlu (*Kayıpların Şarkısı*)
- Fikir dalında : Şakir Kocabaş (*İfadelerin Gramatik Ayrımı*)
- İnceleme dalında : Şerif Aktaş (*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*)
- Deneme-tenkit dalında : Berna Moran ve (*Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*)
- Tercüme dalında : Turgut Akman (*Katedralde Cinayet - T. S. Eliot'tan*)
- Çocuk edebiyatı dalında : Cahit Zarifoğlu (*Yürek Dede ile Padişah*)

TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLLERİ

Her yıl çeşitli sanat dallarında üç büyük ödül veriliyor. Edebiyat dalında ödülü kazanan sanatçılar :

- 1980 — (Roman) Verilmedi.
- 1981 — (Şiir) Melih Cevdet Anday (*Ölümsüzlük Ardında Gılgamış*)
- 1982 — (Eleştiri-Deneme) Salah Birsal (*Pal ve Puf*)
- 1983 — (Tiyatro) Orhan Asena (*Ölümü Yaşamak*)
- 1984 — (Öykü) Verilmedi.

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI

Hüsamettin Bozok, 1954'de dergisi ve yayınları adına, bir önceki yılın, seçiciler kurulunca en beğenilen şiir kitabına verilmek üzere, Yeditepe Şiir Armağanı kurdu. Yeditepe Armağanı 13 sene sürdü, sonra bırakıldı. Kazanan şairler ve eserleri şunlardır :

- 1955 — Oktay Rifat (*Karga ile Tilki*)
- 1956 — Fazıl Hüsnü Dağlarca (*Âsû*)
- 1957 — Behçet Necatigil (*Eski Toprak*)
- 1958 — Edip Cansever (*Yerçekimli Karanfil*)
- 1959 — Cemal Süreya (*Üvercinka*) ve Arif Damar (*İstanbul Bulutu*) (1960 ve 1961'de verilmedi).
- 1962 — Ahmet Hamdi Tanpınar (*Şiirler*)

- 1963 — Turgut Uyar (*Tütünler Islak*)
 1964 — Hasan Hüseyin (*Kavel*)
 1965 — Ahmet Oktay (*Her Yüz Bir Öykü Yazar*)
 1966 — Ceyhan Atuf Kansu (*Bağımsızlık Gülü*)
 1967 — Ülkü Tamer (*İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür*)
 (Armağan on yıllık bir aradan sonra yeniden verilmeye başlandı:)
 1976 — Melih Cevdet (*Teknenin Ölümü*)
 1977 — Gülten Akın (*Ağultar ve Türküler*)
 1978 — Hilmi Yavuz (*Doğu Şiirleri*)
 1979 — Refik Durbaş (*Çıracak Aranyor*)
 1980 — Sabahattin Kudret Aksal (*Şiirler*)
 1981 — Cahit Külebi (*Yangın*)
 1982 — Ali Yüce (*Halk Çağı*)
 1983 — İlhan Berk (*Deniz Eskisi*)
 1984 — Necati Cumali (*Bütün Şiirleri I* kitabında yer alan *Tufandan Önce* başlığı altındaki yeni şiirleriyle)

YUNUS NADİ ARMAĞANI YARIŞMASI

Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi (ölm. 28 Haziran 1945) adına konmuş ve 1946'dan beri verilemekte olan bu armağanın konuları her yıl değişir. Dil ve edebiyat konularında yapılmış olanlarla kazananları şunlardır :

- 1949/1950 — “Bir yurt yazısı” konulu yarışmayı *Rize'nin Köylerinden* başlıklı yazısıyla Zeyyat Selimoğlu kazandı.
 1957/1958 — Roman yarışmasında Fakir Baykurt (*Yılanların Öcü*) birincilik, Yusuf Atulgan (*Aylâk Adam*) ikincilik, Mehmet Seyda (*Ne Ekersen*) üçüncülük aldılar.
 1865/1966 — “Türk devrim tarihi ve devrimlerle ilgili olarak Türkiye'nin gelişmesi” konusunda, 1961-1965 yılları arasında yayımlanmış eserlere ayrılan armağan *Anadolu İhtilâli* adlı kitabıyla Sabahattin Selek kazandı.
 1966/1967 — Türk dil devrimi konulu yarışmayı *Türk dilinin tarihi akışı içinde Atatürk ve Dil devrimi* adlı eseriyle Prof. Zeynep Korkmaz kazandı.
 1967/1968 — “Genellikle Türk devrimini, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı, bu savaşta geçmiş bir olayı, ya da Türk toplumunun temel sorunlarını konu olarak almış” Roman yarışmasını *Yorgun Savaşçı* isimli eseriyle Kemal Tahir kazandı.

- 1969/1970 — Kurtuluş Savaşı ve Devrimler konulu senaryo yarışması armağanını Güngör Dilmen *Anzavur* ve Oktay Arayıcı *İkinci Hedef* senaryoları ile bölüştüler.
- 1974/1975 — Roman türünde eserlere verilen armağanı *Sırtlan Payı* ile Atillâ İlhan kazandı.
- 1978/1979 — “En güzel çocuk romanı” yarışması *Bir Liranın İki Günü* romanıyla İsmail Uyaroğlu kazandı.
- 1980/1981 — “Köşe yazısı” dalındaki yarışmayı *Göksel Türk* kazandı.
- 1981/1982 — “Toplumbilim” dalındaki yarışmayı Sami Güven kazandı.
- Sait Faik Abasıyanık'ın ölümünden sonra annesi Makbule Abasıyanık, oğlunun kitaplarının gelirinden karşılanmak, Sait Faik'in ölüm yıldönümlerinde (11 Mayıs) bir önceki yılın en beğenilen hikâye kitabına verilmek üzere bir Sait Faik Armağanı kurdu. (1955). Bu Armağanı şimdiye kadar, gösterilen kitaplarıyla şu hikâyecilerimiz kazandılar :
- 1955 — Sabahattin Kudret Aksal (*Gazoz Ağacı*) ve Haldun Taner (*On İkiye Bir Var*)
- 1956 — Tahsin Yücel (*Haney Yaşamalı*)
- 1957 — Necati Cumalı (*Değişik Gözle*)
- 1958 — Orhan Kemal (*Kardeş Payı*)
- 1959 — Oktay Akbal (*Berber Aynası*)
- (1960 - 1963 yıllarında Armağan verilmedi. 1964 Mart'ında Darüşşüfaka Cemiyeti, Armağanı yeniden yürürlüğe geçirdi.)
- 1964 — Mehmet Seyda (*Başgöz Etme Zamanı*) ve Adnan Özyalçiner (*Sur*)
- 1965 — Kâmuran Şipal (*Elbiseciler Çarşısı*) ve Mahmut Özay (*Yorgo*)
- 1966 — Cengiz Yörük (*Çölde Bir Deve*)
- 1967 — Tarık Dursun K. (*Yabanın Adamları*)
- 1968 — Muzaffer Buyrukçu (*Kavga*)
- 1969 — Orhan Kemal (*Önce Ekmek*) ve Faik Bayzal (*Sancı Meydanı*)
- 1970 — Zeyyat Selimoğlu (*Direğin Tepesinde Bir Adam*)
- 1971 — Bekir Yıldız (*Kaçakçı Şahan*) ve Bilge Karasu (*Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*)
- 1972 — Füzûzan (*Parasız Yatılı*)
- 1973 — Demirtaş Ceyhun (*Çamasan*)
- 1974 — Fakir Baykurt (*Can Parası*)
- 1975 — Adalet Ağaoğlu (*Yüksek Gerilim*)
- 1976 — Selim İleri (*Dostlukların Son Günü*)
- 1977 — Necati Cumalı (*Makedonya 1970*)
- 1978 — Adnan Özyalçiner (*Gözleri Bağlı Adam*) ve Selçuk Baran (*Anaların Hakkı*)

- 1979 — Ferit Edgü (*Bir Gemide*)
 1980 — Tomris Uyar (*Yürekta Bukacı*)
 1981 — Verilmedi.
 1982 — Verilmedi.
 1983 — Nursel Duruel (*Geyikler Annem ve Almanya*)
 1984 — Pınar Kür (*Akışı Olmayan Sular*)
 1985 — Tark Dursun K. (*Ona Sevdigimi Söyle*)

SANATSEVERLER DERNEĞİ ÖDÜLLERİ

Bir tiyatro ödülüdür. Ankara Sanatseverler Derneği tarafından tiyatro mevsimleri sonunda ve sadece Ankara tiyatrolarında oynanan oyunlar çerçevesinde verilmek üzere, “en iyi rejisör ve oyuncu armağanı” olarak kurulmuştur (1964). Sonradan sahneye koyucu (rejisör) ve kadın, erkek en iyi birer oyuncu yanı sıra, oyun yazarlarıyla dekor sanatçalarına da verilmeye başlandı (1966). Bu armağanı kazanmış “en iyi oyun yazarı” şair ve yazarlarımızla, değeriendirilen oyunları şunlardır :

- 1965/1966 — Sabahattin Kudret Aksal (*Kahvede Şenlik Var*)
 1966/1967 — Orhan Veli (*72. Koğuş*)
 1967/1968 — Turgut Özakman (*Sarıpınar 1914*)
 1968/1969 — Başar Sabuncu (*Şerefiye*) ve Yaşar Kemal (*Teneke*)
 1969/1970 — Oktay Rifat (*Yağmur Sıkıntısı*)
 1970/1971 — Orhan Asena (*Atçalı Kel Mehmet*)
 1971/1972 — Melih Cevdet Anday (*Mikadonun Çöpleri*) ve Oktay Arayıcı (*Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası*)
 1972/1973 — Vasıf Öngören (*Asiye Nasıl Kurtulur*)
 1973/1974 — Aydın Arıt (*Uçamayan Kuşlar Tutulur*)
 1974/1975 — Gerekli oy sağlanamadı, verildi.
 1975/1976 — Kemal Bekir (*Düşüş*)
 1976/1977 — Ödül verildi.
 1977/1978 — Vasıf Öngören (*Zengin Mutfağı*)
 1978/1979 — Ülker Köksal (Besleme)
 1979/1980 — Ödül verildi.
 1980/1981 — Turgut Özakman (*Fehim Paşa Konağı*), ayrıca Murathan Mungan (*Bir Garip Orhan Veli*) övgüye değeri bulundu.
 1981/1982 — Oktay Arayıcı (*Rumuz Goncagül*)
 1982/1983 — En iyi yerli oyun yazarı ödülü verildi. Yeşim Müdderrisoğlu ile Yıldırım Türkler (*Gölge Ustası*) övgüye değeri bulundu.
 1983/1984 — Murathan Mungan (*Taziye*) ve Mehmet Baydur (*Limon*)

